నీతిచంద్రిక, సంధి

గ్రంథకర్త:

కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులు

ప్రకాశకులు:

హితకారిణీ సమాజము

రాజమహేంద్రవరము

1951

[వెల రు 0-8-0

రాజమహేంద్రవరమున
సరస్వతీ పవర్ ప్రెస్‌నందు ముద్రింపబడినది

నీతిచంద్రిక, సంధి.

TO

Edward Parr Metcalfe, Esq., M. A.,

PRINCIPAL, PROVINCIAL COLLEGE,

RAJAHMUNDYR.

THIS LITTLE VOLUME

IS

MOST RESPECTFULLY DEDICATED

BY

THE AUTHOR

AS A SLIGHT MEMORIAL OF SINCERE ESTEEM.

పీఠిక.

చిత్రపదము.

శ్రీకరు నవ్యయు నాద్యున్
లోకదయావనశీలున్
శోకవిశోషణు నీశున్
బ్రాకటభక్తిని గొల్తున్.

తేటగీతము.

ఆంధ్రభాషను బద్యకావ్యములు పెక్కు
మున్ను లోకోపకారకంబుగ రచించి
నట్టి నన్నయాదుల నెదయందుఁ గొలిచి
వచనకావ్యంబులను వ్రాయువారిఁ దలఁతు.

ఉత్పలమాల.

ఇంతకుమున్ను నేను రచియించినవిగ్రహతంత్ర మెల్లచో
నెంతయుఁ గష్టశైలి రచియింపఁగఁబడ్డ దటంచుఁ బల్కుచున్
వింతగనాకు లేఖలను బెక్కురు వ్రాయుచునుంటఁ జేసి య
త్యంతము వ్రాసితిన్ సులభమాగతి దీనిని సంధితంత్రమున్.

తేటగీతము.

పలుమఱు హితోపదేశంబు భారతమును
బంచతంత్రంబుఁ బరికించి, వానిలోన
వలయుకథలను గొని దీని వ్రాసినాఁడఁ
[illegible] గొంత యందందుఁ గుదురుపఱిచి.

చిత్రపదము.

పెద్దల వేఁడెద దీనన్
దిద్దఁగ దోషము లున్నన్
విద్దియ చాలనినన్నున్
దద్దయుఁ గూర్మిక్షమింపన్.

నీతిచంద్రిక

సంధి

తదనంతర మానరవరకుమారు లాధరణీసురప్రవరున కిట్లనిరి. "స్వామీ! మీ యనుగ్రహంబు కతంబున, విగ్రహమును సమగ్రముగా నాకర్ణించితిమి. దయచేసి యింక సంధిని సవిస్తరముగ ప్రసాదించి మాకుం గర్ణరసాయనంబు గావింపుఁడు." అనవుడు పక్ష్మ స్తనమస్త నీతిశాస్త్రముఖ్యుం డగు విష్ణుశర్మం డిట్లని చెప్పం దొడంగె:—

అహర్మ్యాద్రి భీమసంగ్రామంబున వినాశావశిష్టులై నిజ లోకంబులగు మయూరహంసలోకంబులకు గృధ్రచక్రవాకంబులచే క్షణమాత్రంబున సంధి చేయఁబడియె. ఆవిధంబు వినిపించెద వినుండు.

ఆరీతిని దారుణం బగు ప్రవిదారణంబున పరివారం బెల్ల మారణంబు నొందినఁ జింతాక్రాంతస్వాంతుండై వరటాకాంతుండు మంత్రిం జూచి "సర్వజ్ఞా! ఎవఁడు మనదుర్గంబున నగ్గి పెట్టిన దుష్టాత్ముఁడు? పగఱచేఁ బంపంబడి యెవ్వరయినఁ బ్రచ్ఛన్నవేషు లయి మనదుర్గంబు నివాసంబుగా నుండి మనల మోసపుచ్చి, చిచ్చంటించి పోరుగదా!" అనిన వినయావనతుం డయి చక్రవాక ప్రశస్తుం డిట్లనియె.

"దేవా! దేవరవారికి నిష్కారణబంధువై యుండు నీలవర్ణుం డిప్పుడే మొదలు సపరివారంబుగాఁ గానరాకున్నాఁడు. నాకుం జూడ నిది యంతయు నావిశ్వాసఘాతకునిచేష్టితము యని తోఁచుచున్నది. దేవర యమాయకత్వమే దేవర నింతకుం దెచ్చినది. పుట్టుపూర్వో

ములను విచారింపక యవిశ్వసనీయు లగు నభినవాగతులయెడ వ్యాస యంబు పదయంబు గావించి నమ్మినపాపఫల మనుభవింప నేఁడు కాలము వచ్చినది." అనిన రాజును క్షణమాత్రంబు స్వాంతంబునఁ జింతించి—"ఇది యంతయు మా దురదృష్టము. మా యదృష్ట మిట్లుండఁగా నెవరి నన వలసిన పని యేమున్నది. ఈవిషయంబున దైవప్రాతికూల్య మొక్కటియె కాని మంత్రులదోషంబు లేశంబును లేదు. మనుష్యప్రయత్నముచేఁ గార్య మెంత చక్కఁగా సంఘటింపఁ బడినను, దైవయోగము చేతం జెడిపోవును. నిటలలిఖి తాక్షరంబులు తుడిచి నేరు నెవ్వరిచే నగును." అని యూరకుండెను.

అపుడు సవినయంబుగా మంత్రి యిట్లనియె—"లోకములోఁ బండితులు కానివారు తమ కొక్క విపత్పదశ ప్రాప్త మయినప్పుడు, దైవమును గర్హింతురు; కాని యాత్మకర్మదోషంబుల నెఱుంగఁ జాలరు. అపథ్యానురాగు లగురోగుల లాగున నృపాలురును హిత తంత్రు లగు మంత్రులమతి నతిక్రమించి యాత్మవంచకు లయి యభి నవప్రియులం బురస్కరించుకొని కార్యంబు ముగిసినవెనుక గర్వము సర్వముం దూలి యప్పు డదృష్టముం జేరుకొందురు. సుహృదులును హితకాములును నగుసచివుల వాక్యంబులాదరింపనివారు సహవాసి హితోపదేశంబు వినక చెడినదీర్ఘసూత్రుండను విసారంబుతీరున వినా శంబు నొందుదురు. అక్కథ వక్కాణించెద నవధరింపుండు."

ఒక్కయేటిమడువున దీర్ఘకాలమునుండి, దీర్ఘదర్శి, ప్రాప్తకాల జ్ఞుఁడు, దీర్ఘసూత్రుఁడు, నని మత్స్యంబులు మూడు కూడి వసియించు చుండును. అట్లుండఁ గొండొకకాలంబునకు వేసవి సమీపించుడు, దీర్ఘదర్శి [illegible]క్కటిమీల కెంటిని జేరఁజీరి యిట్లనియె — "మిత్రు లారా! వి[illegible]రుసుం జూచు చున్నారుగదా! ఆదినమున కాదినము

వేసఁగి మిగుల నాసన్న మగుచున్నది. ముందు నిక్కముగా నీళ్ళిప్పుఁ బొత్తిగఁ దెగిన మన కొలంకు కోటికిం బోవ శక్యము కాదు. కాఁబట్టి యిప్పుడే యీయేటిం బడి వెడలి యగాధజలంబగు జలచర బహుళంబగు నొక మఱియొక్క మడువుం జేరుదము. అనినఁ బ్రాప్త కాలజ్ఞుం డిట్లనియె. భవిష్యత్కాలంబునందుఁ బ్రమాదముం గానము; కాఁబట్టియె బుద్ధిమంతు లగువా రెప్పటి కేది ప్రాప్తమగునో యప్పటికి దానికిం దగినట్లు కార్యము ననుష్ఠింపఁ జూతురు; కాని ముం దెప్పుడో యొప్పమి రాఁబోవు నని యిప్పుడే చిత్తంబున రిత్తవిచారంబు పెట్టుకొని కుందరు. ఇట్లే మడువు మహార్ణవంబువడువున నుండఁగా నిప్పుడే యింతవంత నేల? అంత పుట్టినప్పుడు పోలిన తెఱంగు చూచుకొందము.” అనిన దీర్ఘసూత్రుం డేమియు నాలోచన పాలు వోవక యూర కుండె. అంతయు న్విచారించి దీర్ఘదర్శి యింక నిందు నిలుచుట కార్యంబు కాదని మున్ముందఱ మెలంకువ పడి జలసమృద్ధం బగు మఱియొక్క మడువుం బ్రవేశించె. ఆవెనుకం గొన్నాళ్ళు గడచిన నెండలు మెండగుటం బూఁట పూఁటకు జలంబు లింకఁ జొచ్చిన, జాలరులు వచ్చి యూఁతలు, చిక్కములు, మీలపుట్టికలు మొదలగు వానితోడ నీరంబులఁ జొచ్చి, విషంబులం గలుషంబుల నెల్లఁ బట్టి త్రాళ్ళం గ్రుచ్చుచుండఁ బ్రాప్తకాలజ్ఞుం డొక్కవెరవూహించి యం దొక్క త్రాడు నోరం గఱచికొని గ్రుచ్చినట్టు లంటిపెట్టుకొని గ్రుక్కుమిక్కనక యుండెను. అప్పుడు దీర్ఘసూత్రుం డబ్బారిం గడచునుపాయంబుఁ గానక “యేమి చేయుదు నెందుఁ జొత్తు” నని తత్తఱించుచు నిందు నందు మిట్టిమిట్టి పడుచు దుముకు లాడుచుండంజూచి యాకైవర్తులా వాలుగను లగుడంబున నడిచి మడియించిరి. అంత నాధీవరులు మీలవేఁటఁ జాలించి వారిచరంబులనొడ్డిళ్ళ

నంటినమంటిని గదుగ మీాలగుదుల జలంబుల జాడించునప్పుడు మీానం బులనందున నిరుడాడలం ద్రాడు గఱిచి పట్టుకొని గిట్టినట్టాలు కదల మెదల కున్న ప్రాప్తకాలజ్ఞుఁడు మెల్లఁగాఁ ద్రాడు విడిచి గంభీరవారిం బ్రవేశించి ప్రాణత్రాణంబు గావించుకొనియె. కాఁబట్టి మిత్రులహిత వచనంబులు విననివాఁడు దీర్ఘసూత్రునివిధంబున నంతంబుఁ జెందును. మఱియు దీని నింకొకవిశేషంబుకూడఁ గలదు. ముందుగా ననాగతము లగుకార్యంబుల నూహించి మెలఁకువ పడువాఁడు దీర్ఘదర్శి విధంబున నాపదం బొరయక సుఖించును; అప్పటికిం దోఁచినట్టు తెరవు వరికించి ధైర్యముతోఁ గార్యము నిర్వర్తింపఁ జూచువాఁడు ప్రాప్తకాలజ్ఞుని తెఱంగునఁ బరమసంశయాస్పదం బయినబ్రదుకుం గాంచును; భవిష్యదర్థంబునుఁ గానక సమయోచితం బగునుపాయంబునుఁ దోఁచక యూరకుండువాఁడు దీర్ఘసూత్రునికైవడిఁ దప్పక యప్పుడ ముప్పుఁ జెందును.

అనునప్పు డొప్పనివారిపీటం బుట్టువింతల నారసి రాఁ గ్రమ్మఱఁ బంపఁబడిన ధవళాంగుండు చనుదెంచి యంచలరాయనిం గాంచి నమస్కరించి యిట్లనియె. "స్వామీ! ప్రతిక్షణంబును దుర్గశోధనంబు కర్తవ్యంబని మున్నే విన్నవించుకొని యున్నాఁడనుగదా? దేవర నావచనంబులయెడ ననాదరంబు చేసి యావనిం గావింపరైతిరి. అశ్లేషంటి యుండుటవలనిఫల మిప్పు డనుభూతం బయినది. గృధ్రానీతం బయినమేఘవర్ణుం డనువాయసముచేతనే మనదుర్గదాహంబు చేయఁబడినది. అతఁడే మాపాల నీలవర్ణుం డనఁ జనవరియై యుండినవాఁడు. అప్రకారము—అనునంతలో నాతనిమాట కడ్డము వచ్చి తల యూఁచి నిశ్వసించి మరాళవల్లభుం డిట్లనియె. "ఔనౌను: దైవ [illegible]ంబువలనంగాని ప్రమాదంబువలనంగాని కానివాని [illegible]

నాతఁడు వృక్షాగ్రమున నిద్రించువానివలెనే యధఃపతితుం [illegible] సందియము లేదు. ఇదనంతరోదంతంబు చెప్పుము." అనుడు బకం బిట్లనియె. "ఆప్రకారము దుర్గదాహంబు చేసి డాయవచ్చిన మేఘ వర్ణునిఁ జిత్రవర్ణుండు సగౌరంబుగా బహూకరించి, ప్రసాదమేదు రంబుగా మంత్రిపంక్తిఁ జూచి యిట్లనియె. — "కృతకృత్యుఁ డయిన భృత్యుం డెన్నటికి నుపేక్షింపరాదు. అతండు మనోవాక్కాయంబుల సంతోషించు ప్రతిఫల మవశ్యము కలుగవలయును. కావున యీ మేఘవర్ణుని నే యీ కర్పూరద్వీపరాజ్యంబున కభిషిక్తునిం జేయుదము" అని చెప్పి నప్పుడు పొరిపొరి తలఁపునం బాటి పరధ్యానముతో విచారించు చున్న రాజుం జూచి మంత్రి చక్రవాకంబు: "ప్రణిధి యేమో ముఖ్యాంశంబు మనవి యొనరింపఁ బోవుచున్నాఁడు. దేవర పరాకు లేక సాకల్యముగా నాకర్ణింపవలయును." అనుడు రాజు; "భవ ళాంగా! మేము చిత్తగించుచునే యున్నారము. ఏదీ? తరువాతి వృత్తాంతమును వినిపింపుము." అనవుడుం బ్రణిధి యిట్లు విన్నవించు చున్నాఁడు. 9169

అంత నామాటలకుఁ బ్రధానమంత్రి యైన దూరదర్శి యి ట్లనియె: "దేవా! ఇప్పు డేలినవారు సెల విచ్చిన దంత యుచితం బని నే దలంపను. ఈతనికి మే లొనరింపఁ దలంపుఁ గొంటిరేని, ప్రసా దాంతరము చేయుటయె యెంతయు నర్హ కార్యము. చూడామణి స్థానమునం బాదుకర నిడఁగూడనట్లు, మహాత్ము లుండఁదగినపదంబు నందు నీచుల నెప్పుడును నిలుపరాదు. నీచస్థానయోగ్యునిం దెచ్చి యతిశయస్థానమునందు నిలిపినభూవిభుండు, కాళ్ళం దొడుగఁ దగిన పాదుకలం దల ధరించినవానివలెఁ బరిహాసపాత్రుఁ డగును. లోకములో దేవర యెఱుఁగనిది మఱి యెవ్వ రెఱుఁగుదురు? [illegible]

మానించినఁగూడ నపకారంబు చేయుచుండుట ఖలులకు నైజ గుణంబు; శిరంబునఁ ధరించినను గాలం ద్రొక్కినను భుజగంబు బడలు పడం గఱచుచును గదా! నీచులు శ్లాఘ్యపదంబుం బొందుదురేని ఒకానొకప్పుడు మేలు చేసినవారికే ద్రోహంబు చేయం జింతింతురు. మున్నొక కాలసర్పము వణిజునిచేఁ బ్రతికింపఁబడియు, నాతనికే యపకారంబు చేయం జూచెను. దీని కథ వాక్రుచ్చెద నవధరింపుఁడు.

హిమవంతంబు ప్రాంతంబున నొక కాంతారంబునఁ గాలితెరువున నొక బేహారి చనుచుండెను. ఆయెడ నాయడవియందు దావపావకుండు గడు నడరి నలుగడలుం జుట్టి యొక్కపట్టున నొక్కపెట్టునఁ జెక్కుచెట్లం గాల్చుచుండెను. అట్లు వెంటనె మంటలు మింట నంటఁగా నానడుమ నొక్క కాలవ్యాళంబు చిక్కుకొని యెక్కడకుం బోవం ద్రోవఁ గానక యాకాసం జను చున్నవాణిజునిం గని పేరెలుంగున నిట్లనియె. “ఓయార్తజనశరణ్యా! ఈయరణ్యంబు నలుదెసలుం గ్రమ్మి ముమ్మరమ్ముగఁ జుట్టుకొన్న యీయొరగలింబడి ప్రాణంబులు గోలుపోవలసి వచ్చెఁగా యని రక్షణోపాయంబు తోఁపక దైవంబుం బ్రార్థించుచుండఁగా నాపాలిటిదైవంబు చందంబున సమయమున సన్నిహితుండయినాఁడవు. శరణాగతభరణంబున శిబిచక్రవర్తిని దలఁపింపం దగు నీయంతటిలోకోత్తరుని శరణొందితిని. ఇఁక నాకేమి కొదవ; జాగు సేయక వేగ వచ్చి ప్రాణదానంబు చేసి పుణ్యమునం బొమ్ము. నే విన్నవింపఁగల దంతయు విన్నవించితిని. పిమ్మట దమచిత్తము నా భాగ్యము. అని మఱియు దీనాతిదీనంబు లగువచనంబులఁ బ్రార్థింప, నాతఁడు దుష్టజంతువు వంతసహితము చూడఁజాలక యగణ్యకారుణ్యంబున దాయఁబోయి లోపల మిలమిల మెదలుచు నరణ్యరోదనంబు సేయు చున్న జిహ్మగముం గనుగొని, తనచేతికఱ్ఱకొనకుం జెను

త్రాటితో నొకసంచిని వ్రేలం గట్టి, యాకఱ్ఱమొదలు చేతఁబట్టుకొని యుపాయముగా నందలి బొఱియలో జాఱ విడిచెను. తోడనే యాపన్నం బగు నాపన్నగంబు సంచిలోఁ దూఱి చుట్టచుట్టుకొని యుండెను. అంత నాపణ్యాజీవుండు మెల్లఁగా సంచిని బయటఁ దీసి యాశీవిషము నొకచోట విడిచి పెట్టెను. త్రొక్కఁబోయిన గుడి విత్తిగి వీఁదఁబడినట్టు తోఁకనే యాత్రాఁచు బుసకొట్టుచు లేచి, మనుష్యులు పాములం గంటఁ బడినతోడనే చంపుచుందురు. కాఁబట్టి యట్టి మాకులంబున కెల్లను మృత్యుప్రాయులైన వారిని దొరకినపుడు దోరింపక విడువ రాదని పలుకుచు, నాలుక లార్చుచుం గవిసి యాతనిపైఁ బడి కఱవఁ బోయెను. అందుల కాతం డడలు గడలుకొని వడఁకుచుఁ బరిపరధరాధరదరీద్వారంబులు మాఱుమ్రోయ నఱచుచు సంచి నొకమూలం బాఱవైచి దర్వీకరము వెనుకయుఁ దాను ముందును గాఁ బఱవఁ జొచ్చెను. ఆచేరువ పొదలో నిదు రించుచున్న గోమాయు వాయలుకుడు విని యులికి పడి లేచి వచ్చి, ఫణికిని వణిక్ఛిరోమణికిని నడుమ నిలిచి యిట్లనియె. "ఓయురగ రాజమా! ఏల యూరక రోఁజుచు నీపాఱుఁబోతువెంటం బడి పరు గెత్తుచున్నాఁడవు? ఇంచుక నీవు నిలిచి నీవార్త నాతోడఁ జెప్పుము. నాచేత నగు సాహాయ్యం బున్నం జేసెదను" అనినం గృష్ణాహి తన యాపద్వృత్తాంతంబును బూసగ్రుచ్చినరీతిని వినిపించెను. అది విని యక్కజం పడినట్లభినయించుచు నక్క యిట్లనియె: "ఓమిత్రమా! ఇప్పుడు నీవు చెప్పినచరిత్రము విస్రంభపాత్రముగా నేఁ జింతింపను. ఈసంచి యెక్కడ? నీదేహ మెక్కడ? దీనిలో నీవు దూఱుట యెక్కడ? నీవు మూఁడఁబోయిన పెద్దబారెఁ డున్నావు; సంచియో పట్టుమాన్న జేనెఁడు లేదు. నీవిందు మరలఁ జొచ్చి చూపువఱకును

నీమాట సత్యమని విశ్వసింపఁ జాలను." అనుచు నా నాగుఁబా మప్పుడ పంచిం బ్రవేశించి, తొల్లింటియట్టుల చుట్టఁ జుట్టుకొని లోపల నిమిడి యుండెను. వెంటనే యాసృగాలము, మోమున వైవర్ణ్యంబు మిగులఁ బెదవులు తడుపుచు నిలుచున్న యావణిజునకుం జేసైఁగ చేసి యాపంచిమూతిని గట్టిగా దారముతో బిగింపు మని చెప్పెను. అతఁ డాప్రకారము చేసి, తన చేతిబడితో పంచిమీఁద నాలుగుమోఁదులు మోఁదఁ గంసకారకమునను స్వర్గలోకమునకుం బంపి, జంబుకంబుం గొని కూడి తనదారిఁ బోయెను.

కాఁబట్టి క్షుద్రులు తమ కుపకారంబు చూపినవారికే యపకారంబుఁ దలంతురు. అంతియ కాక, క్షుద్రులయెడం జేసిన యుపకారంబును నిసుకయందు రచించినముద్రయుం బోలెఁ జాల కాలంబు నిలువదు. మార్జాలంబును ధర్మకర్తఁగా భావించి సేవింపఁ బోయినశశకపింజలములకుం బోలెఁ దమకెప్పుడు నీచు మూఁడునో యని యెంచి, ప్రజలును నల్పునిం గొలిచి యుండ నొడఁబడరు. మీకా కథ వాక్రుచ్చెద నాలింపుఁడు.

వింధ్యాటవిలో నొకవృక్షకోటరంబునఁ జిరకాలమునుండి కపింజలంబను పక్షియొకటి కాపురంబుండును. ఒకనాఁటి సూర్యాస్తమయసమయంబున మెయిలు ముత్తమ్ములు వియత్తల మెల్లఁ గాఱుక్రమ్ముకొని కడవలం ద్రిమ్మరించిన ట్లొకజడివాన కురిసెను. ఆవర్షంబునం దడిసి తడసి యాపులుంగు వేళకుఁ దొట్టఁ జేర లేక పోయెను. అప్పుడు దీర్ఘకర్ణం బనుశశం బొక్కఁడు భృశంబును వానను నాని యాశకుంతం బుండుతరుకోటరంబు చేరి, నెమ్మదిగా నందు సుఖనిద్ర చేయుచుండెను. ఇంతలోఁ గపింజలము తనవాసస్థలి న్వెదకుకొనుచుఁ జిమ్మచీఁకటిలో వచ్చి లోన నిదురించు కుందేటిం గని

యుపచరింపఁ గోపంబు గదుర నిట్లనియె. "ఓరీ! కృతఘ్నా! నే నింటఁ జేర్చినమొదట నచ్చి నీవు కావరంబున నాశ్రయంబు బ్రాకటముగాఁ గొని నిక్కముగా నీయుగంబు చున్నాఁడవు. ఇంకనైన నాలస్యంబు చేయక నాయిల్లు నాకు విడిచి యొకనికిఁ జేరి పో. కానిచోఁ బోవుంటివా నీప్రాణములు నీవి కావు" అనిన గరువంబున శశంబి ట్లనియెను. "బాబూ! బాబూ. నీచెవరింపు మాట లీ దేటికిఁ గట్టి పెట్టుము. దీర్ఘకర్ణునిముందటనా వీరంబులు పలుక వచ్చితివి? నాకీమూపంబు బుమ్ము, దటాకంబులును, దరువివరంబులును నెవ్వరు మాంసముగా నాక్ర మించుకొందురో నాఁటికి వారిని కాని మొల్లకాల మూఁ ప్రత్యేకముగా నొకరిసొత్తులు గావు. మా టాడక పో పో. పో నొల్లవే నీయ్యేడ నైనం దగవుపెట్టి కా పోదము" అనిన "న్యాయవాదినుసకు రమ్మన్న చో రానన వచ్చునా? ఈరాత్రి పచ్చి వేకువం బోదము. అందాఁక గొంచె మోపిక పెట్టుము." అని యాకొనవగా రాత్రి నెట్లో వేగించి తూరుపు తెల్లవారుటను శశంబును లేచి, దానితోఁ దగవునకుం బోవను వనుపు నవి నాలుగడుగులువెట్టి, యాపిట్ట "నువివాదంబుఁ దీర్పఁ గలవాఁ డెవ్వఁ" డనిన దీర్ఘకర్ణుం డిట్లనియె "నర్మదానదీతీరంబున దధికర్ణుం డనుమార్జాలవల్లభుం డొకండు గలఁడు. అతఁడు బహుకాల వృద్ధుడు; బహువ్యవహారదర్శి; శాంతమూర్తి; సత్యసంధుఁడు. అతఁడే మనచిక్కు వదలింపఁ దగినవాఁడు." అనినఁ గాఁ బోలు నని యొడఁబడి యాకపింజలము కుందేటితోడఁ గూడఁ గాల్నడువునం జని చని మిట్టమధ్యాహ్నమున నాజీర్ణోతువృద్ధుకాపుం జేరెను. ఆహా! కాలంబు చేత నయినఁ దల లుత్తరించుకొని పోవువాటికే పాదంబు లెంతదూర మయిన, శరీరధారుల నీడ్చుకొని పోవును గదా; అ ట్లాశశకపింజలములు గమ్యస్థానంబుఁ జేరి, పురోభాగమున వృద్ధ

మార్జాలునిం గాంచి, కపటధార్మికుఁడును కేవలజఠరపూరకుండును నని యెఱుఁగక యిట్లనియెను. "ఓ మార్జాలనాయకా! మాలో మాకు స్థలవివాదం బొక్కటి పుట్టె దానిని ధర్మస్వరూపుల రగుస్వామిసమ్ముఖమ్మునం దీర్చుకొనవలెనని బహుదూరము నుండి యాస పడి వచ్చినవారము. మమ్ముఁ దడవు కూర్చుండఁ బెట్టక నిష్పక్షపాతకముగా వేగిరము మావ్యవహారంబు తీర్చి మమ్ము మా నెలవులకుఁ బంపివేయుము." అనిన నాముసలిపిల్లి యిట్లనియె:- 'అయ్యలారా! మీరేమో దూరమునుండి చెప్పుచున్నారు. జరాభరంబునఁ జాంద్రాయణాదివ్రతంబులు తోడుపడఁ గృశించి యింద్రియపటుత్వము తగ్గియున్నవాఁడఁ గాన నాశ్రవణంబులు దూరమునుండి మీవాక్యంబులఁ దిన్నఁగా గ్రహింప నేరకున్నవి. మీరిరువురుం జేరి యొక చెవి చెంతం జేరి మీమీవివాదాంశంబులఁ దేట పడ నుచ్చస్వనంబునం దెలుపునది. మాకనుష్ఠానసమయంబు సమీపించుచున్నది; మాధ్యాహ్నికంబు లొనరించి దానధర్మములు చేసికొనవలెను. అయినను దగవు తీర్పఁ గలవా రెందఱో యుండ మీరు వారి జేరంగాదని, నేనేమో నిష్పక్షపాతముగాఁ దీర్చువాఁడ నని విని కడుదవ్వులనుండి వచ్చియున్నవారు. అట్టి మిమ్ముఁ గరక పంపుట మము బోఁటితపస్వులకు ధర్మంబు గాదు. ఈలోకములోనే యెల్లకాలము నుట్టి కట్టుకొని యూఁగులాడఁ బోము. కాలధర్మము నొందినప్పుడు ధర్మ మొక్కటి దక్క నీలోకములోని వేవియుఁ గూడ రావు. కాఁబట్టి యట్టిధర్మమును మాత్రము వేయియాపదలు వచ్చినను జెడ నాడు కొక కాపాడుకొనుచు రావలెను. ఇది యెంతయు సత్యము. సత్యమెప్పుడును దప్పరాదు. సత్యమే సర్వశుభములకు మూలము. సత్యముతోడ భూతదయయు నుండవలెను. భూతదయయే సమస్త ధర్మ

ములకు నలంకారము. తనదేహమున నొక్కకంటకము సోఁకినంతనె యెంతనొప్పి కలుగునో యెల్లదేహధారుల శరీరవేదనయు నట్టిదే కదా యని యెఱింగి తత్త్వజ్ఞు లెప్పుడును హింసకుం గడుదవ్వుగఁ జరియింపు చుందురు. క్రూరకర్ము లీయర్థం బెఱుంగక దయయు ధర్మంబును విడిచి దేహయాత్రామాత్రమునకై పరోపతాపంబు చేయఁ బాలు పడుదురు. "స్వాశ్రితావనసమోనహిధర్మ" యని వేదములు ఘోషించు గదా? కాఁబట్టి యాశ్రిత రక్షణమునకు సమాన మగున ధర్మము మఱియొకటి లేదు. విషాధం బగు లోభంబును మొట్ట మొదట మొదలంట నన్మూలింప వలయును. ఎంత నంపాదించినను బ్రాణావసాన సమ యంబున లోకములోని దేదైనఁ దలఁ గట్టుకొని పోదు మే? ఓమూర్ఖా! పాపభూయిష్ఠం బయిన యీ కలికాలంబున నీవెందఱ వళవర్తులం గావించుకొని యెందఱచే నెన్ని దుష్కార్యములఁ జేయించుచున్నావు? ఓహో! నీపేరు తలంపునఁ బాఱినంతనె నాగుండెలు పగులుచున్నవి! అని యవ్వృద్ధుఁబిల్లి చల్లని మాటలతో నల్లన ధర్మోపన్యాసంబులు సేయుచుండ నా శశకపింజలములు విశ్వాసములో బిడాలమును డాయం బోయి రెండును రెండు చెవులలోను దనతన వ్యవహారమ్మును జెప్పుకొనుచుండ, పిట్టకగవు పిల్లి తీర్చు నన్న ట్లాజరఠమార్జారంబు కాళ్ళతో నారెంటిని జిక్కంబట్టి యొక్కట మెడలు కొఱికి చిత్రవధం బొనరించెను. ప్రాణ ప్రయాణ వేళ నశశకపింజలములు: "అయ్యో! ఒక్కరాత్రి కివ్వడు పరున్న నేమి యని యూరకుండక లేనిపోని వివాదంబు పెట్టుకొని తగవునకుం బోవుద మనుదుర్బుద్ధి యొకటి పుట్ట సుఖముగా బ్రదుక లేక వేకువ జామునఁ బడిపోయినట్టు లేచి యింతదూరము పరుగెత్తుకొని వచ్చి, యీ ఖలుని నాశ్రయించి వీనిమిథ్యా వాదములు విని వృథా భ్రమ

వడి దుర్మార్గంబుఁ దెచ్చుకొంటిమి. పోయి నష్టి పొందుటలాభము నన్న లోకోక్తికి దెలిసియున్న సత్యార్థ మగునా? వినాశకాలము సమీపించినప్పు డెట్టి యాలోచనలు నేల వనికి వచ్చును? తానొకటి తలఁచిన దైవ మొకటి తలఁచును. 'లలాటలేఖా నపునః ప్రయాతి' యను వినమే!" అని చింతించుచుఁ బ్రాణములు విడిచెను. మార్జాలకుండు యథేష్టం బుగ రెండుమూఁడు దినము లాహారంబు వెదకుకొనక్కఱలేక వానిని భక్షించుచుండెను.

అప్పుడు శత్రువర్మ్యుండు దూరదర్శిం జూచి, "మంత్రివరా! నీవు చెప్పినట్లు మేఘవర్ణుని కపట కార్యాంతమునే చేయుదము. కాని ముఖ్యముండు చేయు పనిసని నొక దానిం జెప్పెదను వినుము. మనచే నశ్రమంబున జయింపఁబడిన కర్పూరద్వీపమునకు మరల నీమేఘ వర్ణునినే పంపుదము. ఈతండు చని యారాజ్యమునం గల యుత్తమ పదార్థముల నెల్ల నిరాయాసంబున నిచ్చటికిం గొనిరాఁ గలఁడు. అప్పు డా తెచ్చిన వానిలోఁ గొన్ని యపూర్వవస్తువుల మనయాశ్రితులకుం బుత్తము; కొన్ని మేలి వస్తువులు ప్రకృతివర్గంబున కొసఁగుదము; మిగిలిన వానిని యథేచ్ఛముగా మన మనుభవింపఁగలము. ఆపయిని నిష్కంటకముగా మన మీ యెల్లకాలము జలనంబు లేకుండ నాదీవి దొరతనంబు జెల్లింపఁ గలము. అను రాజువచనంబులు విని నవ్వి దూరదర్శి వినయ విధేయత్వంబులు కాన్పింప మెల్లఁగా నిట్లనియె. "దేవా! అనాగత కార్యంబులం దలఁచి సంతోషింపరాదని నయ విదులు పలుకుదురు. మనోరథ రాజ్యపాలనంబున నానందించువాఁడు కడపటఁ జేలపిండికుండం బగులఁగొట్టుకొన్న మేదినీ దివిజునివలెనే విషాదంబునొందును. ఆకథ వినిపించెదను, వినుండి.

అయోధ్యానగరంబున దేవశర్మ యను బ్రాహ్మణుఁ డొకఁడు గలఁడు. అనుహీనుఁడు మహావిషువత్సంక్రాంతినాఁడు మఱియొక విప్రునియింట శ్రాద్ధమునందు నిమంత్రితుఁడై, యొక సక్తుపూర్ణశరావమును దానముగాఁ బరిగ్రహించెను. అందున కాతఁడు డెందంబున సమందానందము నొంది, యాసక్తు ఘటముఁ గొని యిరవునకు రు దెంచుచుఁ గడుపార శ్రాద్ధభోజనంబు చేసి యుండుటఁ జేసి నడవఁజాలక యాయాసపడుచు బొజ్జ నిమురుకొనుచు మెల్లన మార్గంబున నొకకుంభకారుని గృహంబు చేరి యరుగు మీఁద దొంతరలుగా నిడిన కడవలకడఁ దనసీరుకావిదోవతిఁ బఱచి, తలకుఁ జుట్టినయుంగవస్త్రము తీసి చుట్టుగుదురుగాఁ జేసి దానుపయిని సక్తుభాండంబు నిడి, సక్తురక్షణార్థంబు దక్షిణహస్తంబున దండంబు నొకదానిని ధరించి, యెడమచేయి తలగడగా నిడుకొని యావంచె మీఁద శయనించి, కన్ను లరమోడ్చి మితిమీఱిన కోరికలు కోరుచు నిట్లు చింతించెను. "ఈసక్తువును మంచివెల వచ్చినప్పు డమ్మి యొకపాఁడిమేకను గొనియెదను. అది యేఁటేఁట రెండేసిపిల్లలఁ బెట్టుచుండును. అవియు వానికిఁ బుట్టినవియు సంవత్సరక్రమమున పెరిఁగి కొన్ని హాయనములలో బహుసహస్రము లగును. అప్పుడు వాని నన్నిటిని విక్రయించి నూఱు పాఁడిమొదవులం గొందును. ఆధేనుశతమును గతిపయాబ్దములలోఁ బెక్కుదూడల నీనును. అవి యన్నియుఁ గాలక్రమమున మందలుమందలుగా వర్ధిల్లి, దొడ్లునిండి పోవును. ఆవల వానిలోఁ గొన్నిటితో విరివిగా వ్యవసాయము సాగించి, పొలములలోఁ బండిన పంటలలోఁ గొంత విక్రయించి లక్ష సంఖ్యలధనము నార్జించెదను; మఱికొన్ని కోడెల నమ్మి సొమ్ము కూడఁ బెట్టెదను. ఆవిత్తముతో నత్యంతి నేను గోటీశ్వరుఁడ నగుదును.

ఆపిమ్మట మాయింట నేమూలఁ జూచినను రొక్కము వెక్కసము
గా మూలుగు చుండుట నెఱింగి యెల్లవారును నాకు 'మేము కన్య
నిచ్చెదము మేము కన్యనిచ్చెద' మని యింటిచుట్టును దిరిగి పోవు
చుందురు. అందులోఁ గులగుణరూపసమన్విత యగు నొక్కతన్విం
బెండ్లియాడెదను. ఆలలనవలన నాకు మారునిం బోలుకుమారుండొకఁడు
కలుగును. వానికి మాసోమశర్మపేరే తప్పక పెట్టెదను. గృహకృత్య
నిర్వాహణాయత్తచిత్తంబున నాసుందరి నందను నెత్తుకోక నా
ముందఱ విడిచి పోవఁ గోపంబు పట్టలేక వెనుకపాటునఁ బోయి యా
మగువ నీలగుడంబున నే నాలుగడవు లడఁచెదను." అను సమయమునఁ
గొంచెము నిద్రవచ్చి తెప్పలు వాల్చి నిజముగా భార్యవచ్చి
మ్రోలనిలుచున్నట్టు కలవరించి, యాగ్రహంబునఁ దనకుడిచేత
నున్న దండముతో నాపిండికుండను భిన్నభిన్నములుగాఁ గొట్టెను.
కఱ్ఱవిసరునప్పు డాదెబ్బలలోఁ గొన్ని యాచేరువ నున్న భాండ
పఙ్క్తులకుం దగిలి కొన్నికుండలు పగిలి పోయెను. ఆచప్పుడు విని
యుదరిపడి లోపలినుండి కుమ్మరివాఁడు పరుగెత్తుకొని వచ్చి యా
వెడఁగుబాపనయ్యకు నాలుగుబహుమానంబు లర్పించి, వడివడి
నావుడమివేల్పును జావడి వెడల నడఁచెను. కాఁబట్టి యెందును
రాఁబోవు కార్యంబులం దడవికొని, సంతోషించువాఁడు మున్నున్న
దానిం గూడఁ జెడఁగొట్టుకొనుటయె కాక, సరివారిలో దూఱు
పడయును.

అప్పుడు మయూరసార్వభౌముండు మంత్రిం జూచి యి
ట్లనియె: "దూరదర్శీ! నీ వీవఱకును వచియించిన దంతయు నాద
రణీయం బయి యున్నది. నీమాట చొప్పున మేఘవర్ణుని రాజ్యం
బునకుఁ బట్టంబు కట్టఁ గూడమికి మేమును నొప్పుకొన్నారము.

ఇంకఁ గర్పూరద్వీపపరిపాలనంబును మనవారిలో నేరి నియోగింప వలెనో వాక్రుచ్చుఁడు." అనిన మందహాసంబు గావించి, సగౌరవముగా దూరదర్శి యిట్లనియె.

"దేవా! మన మిప్పు డాహిరణ్యగర్భునిఁ బరాజయంబు నొందింపం గలుగుట మాయోపాయముచేతఁ గాని, నిక్కంపుఁబౌరుషంబుచేతం గాదు. అతఁడు మహాసత్త్వసంపన్నుండు; ప్రజారంజకుండు; అసమానమానమహితుండు. కావున నీయవమానంబున కోర్చి యాతం డూరకుండువాఁడు కాఁడు. ఉన్నట్టుండి యెప్పుడో యేమఱుపాటున మనపయిం బడి పగఁ దీర్చుకొను సమయంబుకొఱకుఁ బ్రతీక్షించుచుండును. అతనిమంత్రియు ననన్యసామాన్య శేముషీమంతుఁడు; సర్వంకషప్రజ్ఞ గలవాఁడు; సౌజన్యధన్యుఁడు; ప్రతాపదీపితుఁడు. కాలచోదితుం డయి వెనుక నతఁ డాతనిమంత్రంబు నెడ ననాదరంబు సేయుటంజేసి యీమేఘవర్ణున కందుఁ జేరంగలిగెను గాని, హిరణ్యగర్భుం డిప్పు డాతనిమంత్రంబునే నమ్ముకొని ప్రవర్తించెనేని యింతకుముందు మన మెక్కడ నుండవలసినవారమో దేవరయే యూహింపఁ దగి యుండును. వెనుక నొకసారి నమ్మి భంగపడి యున్నవాఁ డవుటంజేసి తొంటియట్లు మతి యుండక యికఁ జాగరూకతతో మంత్రివాక్యములనే వేదవాక్యములనుగా మన్నించుఁ గాన, ముందు మనయాట లేమియు నాతనికడ సాగవు. ఇంతియ కాక రాబోవునది వర్షాకాలము. జలపక్షు లగుటంజేసి యాతనిసైనికనికాయంబుల కది యాలంబున కనుకూలకాలంబై చూపట్టును. స్థలపక్షు లగుమనపక్షమువారికో వర్షాకాలదినంబులు దుర్దినంబులె యయి కానఁబడును. కాఁబట్టి హిరణ్యగర్భునితోడ సంధి గావించుకొని యాతనిరాజ్యం బాతని కొసంగుట సముచితకార్యము. హిరణ్య

గర్వుని సంగరంబున జయించితి నన్నప్రతిష్ఠ యింతవఱకే వచ్చి యున్నది. దానం జేసి యిఁక దేవరకీర్తి లోకంబునఁ బ్రస్ఫురించుచు నుం గోనఁ గలదు. అంతకన్న మనకుఁ గావలసిన దేమి? ఇంక నెగ్గినప్పుడు దేశకాలానుకూలంబు తెలిసి గెలిచి మరల సంగరంబునకు రాక తక్కుఁడు. పరమర్మభేదనోపాయధౌరేయుం డగుపుణ్యనిధియగుసంప దకుఁ డోడు సహాయసంపదంగూడఁ బడసి దమంబునఁ బోవ నాడి వెలి మనలం దోడరు మఱాళరాజును గాఁ జేయుట నొప్పు నేలాగు దిగ్దేశ ముల వ్యాపించిన యశస్సును గోలుపోక నిలుపుకొనుట గాని స్వామి! నేఁ జెప్పవలసినది చెప్పితిని. ఇంక దేవర యిష్టము." అనిన నహంకార గర్వ బలదర్పంబున నాతనిమాటలు పాటింపక శిఖండింద్రుం డిట్లనియె.

నీవేమో లోకములో లేనియూహాలన్నియు నల్లి నేర్పు మెయి న్నిరాధారముగా నాకార్యమును నిర్ణయింపఁ జూచుచున్నాఁడవు. కాని యది యుక్తిమారుతంబు తాఁకునకుం గదలక నిలువ నేరదు. సంగ్రామంబున సర్వంబును బోఁగొట్టుకొని ప్రాణమాత్రావశిష్టుం డై యోడి పాఱినహిరణ్యగర్భుం డెక్కడ? సంగ్రామవిజయుండనై యో న్నతి న్నాఁకు లేక మలయుచున్న చిత్రవర్ణుని నాయందు భండనంబుం దాఁకి మానప్రాణంబులు గోలుపోక నిలిచి గెలుచు టెక్కడ? ఈమాట యెవ్వరయిన విన్న నవ్వుదురు. బాహుబలంబున నార్జించు కొన్న నేల నాఁచికో లేక నిష్కారణముగాఁ జేవిడుచుట వీరధర్మంబు గాదు. రణవిజితుం డగుహిరణ్యగర్భుం డిప్పుడు నాచేతిలోనివాఁడు. అతని నాతనిరాజ్యంబును నాయిచ్చవచ్చినట్లు చేయఁగలవాఁడను. నీ వింక వేయి చెప్పినను రాజ్యంబు విడువఁగలవాఁడను గాను. ఇంక నీవిషయమున నీవు నాతోడ నేమియుఁ జెప్ప వలదు." అని, వీర గర్వంబునఁ గొలువు విడిచి లోపలిమందిరంబునకుం జనియెను. అంత

మంత్రి మొదలగువారును దమతమ నెలవులకు నరిగిరి. నేను దేవరకు వార్తావిశేషంబులు విన్నవింపఁ గ్రమ్మఱఁ జనుదెంచితిని. అని ధవళాంగుండు సర్వంబును నివేదింప, రాజానుమతంబున సర్వజ్ఞుం డాతని కిట్లనియె "ధవళాంగా! నీవు మార్గాయాసంబునఁ గడు బడలి యున్నవాఁడవు. ఇప్పుడు గృహంబునకుం బోయి యలసట వాసికొని, పిమ్మట నెమ్మదిగా మఱియొకసారి దొరవారిని సందర్శించుకొమ్ము. నీకు మేము మిక్కిలి శ్రమ యిచ్చినారము. నీస్వామిభక్తికిని గార్య నిర్వాహకత్వంబునకును స్వామియు నేమును స్వాంతంబున నెంతయు సంతసించినారము. నీ వింకఁ బోయి రమ్ము." అని వీడుకో లిచ్చిన, నాబకంబును మనంబునఁ గరంబు నయంబును భయంబును గదుర ఱేనికిని మంత్రికిని మ్రొక్కి తనయిక్కకుం జనియెను.

ధవళాంగుండు నిజమందిరంబున కరిగినయనంతరంబున హిరణ్య గర్భుండు మంత్రితోడ నేకతముండి, కార్యాలోచనం బడిగినఁ బెద్దగ డిట్లనియె. మన మీవఱకే బవరంబున నోటువడి వాసి చెడియున్న వార మగుటం జేసి, యిప్పు డావిరోధి వరూధినీజాలంబు నెక్కటిం దాఁకి వీఁక చెడక నిలువఁజాలము. బలశాలి యగు విరోధిని సాధింపఁ దలఁపు గొన్నవాఁడు. అంతకంటె బలవంతునితోడ జెలికారంబు వాటించి యామేటిమగనిం దనవైరిమీఁదికిం బ్రేరేపవలయునని నీతి విద్యావిదులు పలుకుదురు. గంధగజం బుబ్బలిలోఁ దగులుకొన్నప్పుడు గంధగజంబే లేవనెత్తవలెనుగాని యాపని రయొక్కమ్రుక్కడిమృగంబు చేతఁ గానేరదు. సింహళద్వీపాధినాథుం డగు మహాబలాభిధానసారస కులపవిత్రుండు మనకుం బరమమిత్రుండు గలండు. అతనిపాలి కిప్పుడ దూతను బంపి, జంబూద్వీపంబుపయి దండు వెడలి మనకుఁ దోడు నూప వేఁడుకొనవలయును. ఇప్పటి కిదియ నాకుం జూడ నవశ్యకర్త

వణంబుగాఁ దోఁచుచున్నది." అనిన ఱేఁడునుఁ గడు నలరి మంత్రిం గొనియాడి, తదుక్త ప్రకారంబున వేగంబ సుగుప్తంబుగా నొకలేఖ లిఖియించి, పదిలంబుగా ముద్రవైచి, విచిత్రుండను బకంబును రహస్యంబుగఁ బిలిపించి, యాలేఖ వానిచేత నిచ్చి సింహళద్వీపంబునకుం బుచ్చెను.

అంత నచ్చటఁ జిత్రవర్ణుండు మఱియొకనాఁడు నిండుకొలువుండి నానావిషయంబులు ముచ్చటించుచుఁ, బ్రసంగవశంబునఁ గర్పూరద్వీపంబునుండి వచ్చి మేఘవర్ణునితో నిట్లనియె. "ఓయీ, మేఘవర్ణా! నీవు బహుకాలము కర్పూరద్వీపమునుండి వచ్చితివి గదా? హిరణ్యగర్భుఁ డెట్టిగుణములు గలవాఁడో యాతని మంత్రి [illegible] నీవు చక్కఁగా గ్రహించి యుందువు కాఁబట్టి వాని నెల్ల మాకడ వివరింపుము చూతము." అనినఁ గాకంబిట్లనియె: "హిరణ్యగర్భమహారాజు మహాత్ముఁడు; సత్యసంధుఁడు; చక్రవాకుఁడు మంత్రి సర్వజ్ఞుండును సర్వవిధంబుల సమర్థుఁడు; ప్రెగ్గడతనంబున నాతనితోడ నీడగు ప్రయోజకుని నొండొకనిం గానము." అనినఁ జిత్రవర్ణుండు తల యూఁచి మందహాసపూర్వకంబుగా నిట్లనియె. "అంతటి మహాత్ముం డగుటచేత నాహిరణ్యగర్భుండు నీచేత నంతసులభముగా వంచితుఁ డయ్యెను? ఏదీ! ఇఁకఁ గొంత చెప్పుము!" అనిన వాయసముఖ్యుం డిట్లనియె. "విశ్వాసముకతంబున నేమఱి యున్నవానిని వంచించుట యొక ఘనకార్యము కాదు. నమ్మకముచేతఁ దొడమీఁదఁ దల నిడుకొని సుఖముగా నిదురించుచున్నవానిని గొంతు కోయుట యొక పౌరుషమగునా? నల్లని వెల్ల నీళ్ళును దెల్లని వెల్లఁ బాలును నమ్మెడు నమాయికులు తమవలెనే లోకములో నెల్లవారును సత్యవాదులును

సన్మార్గవర్తులును నిష్కపటులును ననుకొందురు. లోపల నాడు మాయలును మర్మములును నెఱుంగరాకుండ నేయుచుందురు దుర్జనులు చెప్పు తేనెమాటలకు మోసపోయి ప్రథమమున వారివలన దగులుకొందురు. ఒకటి రెండుమాఱు లనుభవమునమీఁదటఁ దరువాతివిషయములలో మిక్కిలి జాగ్రత్త గలిగి యుందురు. ఎవ్వరైనఁ గ్రొత్తగా వచ్చినవానిగుణంబు లిట్టివని వానిమాటలనుబట్టి నిశ్చయించుకోవలెను గాని మనసులో నేమున్నదో లోపలఁ జొచ్చి చూడ లేరు గదా! పూర్వ మొకయుర్వీసురుఁడు కొందఱు ధూర్తుల చేత మోస పుచ్చఁబడ లేదా! దేవర కాకథ, వినిపించెదను వినుండు.

బ్రాహ్మణుఁడు యగముఖాండనుఁ డొకఁడు తన యధ్వరార్థంబు నల్లమేఁక నొకదానిం గొని మెడకుఁ బగ్గ మగ్గలముగా బిగించి మించువేడుకతోడ నింటికిఁ దీసుకొని పోవుచుండెను. త్రోవలో నొక చెఱువుగట్టుమీఁదఁ గూర్చుండి చూచి దుర్జనులుఁ గొందఱు దుర్మార్గు లాయజంబును గాఁజేయవలెనని తలంచి తమలోఁ దా మిట్లు చింతించిరి. ఈధరామరుం డదె బలిసినమేకపోతుం గొనిపోవుచున్నవాఁడు. ఒక్కనిక్కమిది, కొంద మన్నను మన కిట్టి క్రొవ్వినది సాధారణముగా దొరకదు. ఈవైదికశిఖామణి నేలాగునైన వంచించి యాఛాగంబు నిప్పు డపహరించితిమని పారముదినముల పదికిఁ బుష్కలముగా మన మనహ్యాపేక్షంబుగ మాంసభక్షణంబు సేయవచ్చును. అనునెడ నొకధూర్తుఁడు నడుమ నడ్డము వచ్చి యిట్లనియె. "ఈబ్రాహ్మణుఁడు పిశాచమునలెఁ బట్టుకొని యేమిటికి యీమేఁకం గొంతున కురి పోసి ధరాపరాధంబు లేక యీడ్చుకొని పోవుచుండఁ, బట్టపగలు నట్టనడువీధిలో మన మిట్లు దీని నెత్తుకొని

పోయి ప్రజలకష్టంబులు గప్పఁ గలము? రాజభటులును భయంకరులయి యమకింకరులవలె దండహస్తులై యూర నెల్లెడఁ దిరుగులాడుచున్నారు. మనల నొకవేళ దొంగల మని పట్టుకొనిపోయి, చండశాసనుండగు రాజునెదుటం బెట్టినఁ గ్రూరశిక్షలకుం గుఱి కావలసి వచ్చును. దైవ మిచ్చినమాత్రము సుఖముగఁ గుడిచి కూర్చుండ లేక తల క్రొవ్వి యకార్యకరణంబునకుం జొచ్చితిమేని, మన కందఱకు నేక కాలంబునఁ గాలంబు చేరు వగును. ఈవ్యర్థప్రయత్నముచే మనకవమానం బగుట దక్క నభిమతకార్యసిద్ధి యొదవ నేరదు. నాబుద్ధి విని యింక నీప్రయత్నంబు మానుడు." అనినం బకపక నవ్వి పొల్యముసుండీయు మోసపుచ్చుటల నాఁతి తేఱిన యొకవృద్ధవంచకుం డిట్లనియె.— నీకు లోకానుభవంబు చాలమింజేసి చేలతనంబున బాలవాక్యంబులు పలుకుచున్నాఁడవు. నిజముగా నావంటి ప్రౌఢుఁడు దలఁచుకొన్న నీయల్పకార్యంబు సాధించుట యెంత పని? ఫాలాక్షు నైనను మోసపుచ్చి యభిమతంబు తుదముట్టించును. చూడు మే నిదె నీవు చూచుచుండ నాశక్తిచేత నీమేఁకపోతును కుక్కనుజేసి తీసుకొని వచ్చి మీకందఱకుఁ గాంక్షలు దీఱ దీనిమాంసమున విందు చేసి మీచేత నిప్పుడె మెప్పించుకొందును. తొల్లింటికాలంబున నొకమర్కటంబు మకరంబును మోసపుచ్చి కాదే తనప్రాణంబులఁ గాపాడుకొనెను. మీకక్కథ వక్కాణించెదఁ జక్కఁగా వినుండి.

పశ్చిమసముద్రతీరంబున నుండునడవియందు బలవర్ధనుఁ డను ప్లవంగపుంగవుం డొకండు వసియించుచుండును. అతండు వార్ధక్యంబున హీనసత్త్వుం డగుట చూచి జ్ఞాతులు సర్వముం దోఁచుకొని యూతని నిల్లు వెడలనడఁచిరి. బలవర్ధనుండును నడవులపాలయి పోయి పోయి, దపతీనదంబుతీరంబున ఫలభరితంబై యున్నయొక్క మేడిచెట్టు

నాశ్రయించి, తత్ఫలాహారంబున శరీరధారణంబు గావించుకొను చుండెను. ఇట్లు ఫలమాత్రమునఁ బ్రాణభరణము జేసికొనుచు నా యుదుంబరవృక్షముమీఁదఁ జిరకాలము నిర్విచారముగా నుండి, యొక్కనాఁడు పండ్లం దినుచుండ వలకేలం బట్టుకొన్నపండు ప్రమాద వశంబునఁ జాఱి నీరంబులం బడ బుడబుడశబ్దం బొక్కటి పుట్టెను. వానరమున కా నినదము శ్రవణానందముగా నున్నఁ దనమర్కట చేష్టలు బయల్పడ బలవర్ధనుం డవారిగ వారిలోపల ఫలములఁ బడ వేయఁ జొచ్చెను. దైవవశంబున నావేళన ఛాయకయి వచ్చి చెట్టు క్రింద నీడం బండుకొని యున్న క్రకచం బను మకరం బొకపండు గొని చప్పరించి జిహ్వా కింపుగా భక్షించి రుచి మరగి మఱియు నోరూర వానరము రాల్చుఫలముల నెల్ల మెల్ల మెల్లఁగా నాలుక త్రుప్పుడుల్ల నారగింపసాగెను. ఇట్లు ఫలాపేక్షం జేసి యా మొసలి మునలి కోఁతితో మైత్రి చేసికొని, యిల్లును వాకిలియు మఱచి యాలుబిడ్డలం దలపెట్టక నెలలకొలంది నిచ్చటనే కాలక్షేపము చేయుచుండెను. అంత గృహం బున నాతనిగృహిణి దుస్సహం బగుపతివిరహంబునకుం దాళఁ జాలక పెనిమిటిం దలఁచుకొని యహోరాత్రములు నేత్రముల నీరు సంతత ధారగాఁ గాఱ నేడ్చుచు, నొక్కదూతిం బిలిచి ప్రాణనాయకుని విలంబనకారణం బారసి యాతని సుఖవార్తను జెవుల వేసి మేనం బ్రాణంబుల నిలుపు మని బహువిధంబులఁ బ్రార్థించెను. ఆదూతికయు నతిరయంబునం గదలి వెదకుచు వచ్చి యా మేడిచెట్టునీడను గోఁతి తోడఁ గూడ నుండి వేడుకమాటలాడుచున్న క్రకచునింజూచి పోయి దీనాననంబుతో నామానిని యడుగులం బడి, "మగువా! నీమగఁ డొకకోఁతిముగుదం దగులుకొని మగుడ నెలవునకు రాఁజాలకున్నాఁ" డని, యున్నవి కొన్నియు లేనివి కొన్నియుఁ గల్పించి గ్రుడ్లనీరు గ్రుక్క-

కొనుచు విరిపించెను. పతి యొండొకసతిం దవిలి యున్నాఁ డన్న పలుకులు శూలములవలెఁ జెవిని బడినమాత్రమున నుల్లము ఝల్లన నొల్లఁబోయి యుల్లసఁ దెలి వొంది యా ముసలి చెలువ చెలువుని నడతం దడవి మనమునఁ వెచ్చ నూర్పు చుండెను. ఇచటఁ గ్రకచుండును దూతిక యేతెంచి దవ్వుల నొగిడి పోవుట దూరము నుండి పొడగని గుండెలు తటతటం గొట్టుకొన, అది సదనంబునకుం జని తనమీఁదఁ గామినితో నేమి నేరములు చెప్పునో యని యాచట నిమిషమయినఁ గాలు నిలువక, వడివడి న్పంగతికాని వీడుకొని, యింటి కేగు నప్పుడు శూన్య హస్తములతోఁ బోఁగూడ దని చేడి యొకు నూడిదగా నిడఁ గొన్ని మధురతరపరిపక్వ ఫలంబులం గొని వాటావాటిఁ జనియెను. ఈలో నామకరాంగన తన చెలుల వలనం బతి రాక మున్ముందె యెఱింగి, చెలికత్తెలు నూరెలం జేరి విలపించు చుండ, మూసినకన్నులు తెఱవక పడి యుండి మూలుగుచుండెను. గ్రకచుండును దార దారసించి కాంచి హృదయంబు పగిలి నోరుగద్ద దికం దగులు పడఁ బడఁతిం బిలిచి యులబ్ధ ప్రతివచనుండయి, తత్తరం బున నిదియే మని చెలికత్తియల నడిగిన నత్తగాలు లిట్లనిరి. "నీవు వెనుక మఱచి, పోయినపోకగాఁ బోయి యింటికొఱ్ఱఁ జెడ్డ మేమును నను సరేయనుకొని నెలదినములనుండి బొత్తిగా నిల్లు త్రొక్కి చూడ కుంటివి. నీవరిగినమఱునటిదినము మొదలుకొని నీభాగ్యకుఁ డీఅనివ్యాధి పట్టుకొని దినదినక్రమమున రోగము ప్రబలి నేఁటితూరుదయము నుండి మాట పడిపోయినది. తెవులు కనఁబడినది మొదలుకొని రాత్రియనక పగ లనక తిరిగి, కన్నకన్నవారి కాళ్లెల్లం బట్టుకొని సొమ్మునకు వైద్య ముందులు చూడక మేము మానితే నయినపని లోకములో లేనిసిద్ధౌ షధముల నెల్ల నొకటి కాదని యొకటిఁ బోయించితిమి. అందువార

మింతకంటె నేమిచేయఁగలము? చేసినపనులన్నెల్ల నేమియుఁ బడు చున్నవో కాని లేశమును గుణము గనఁబడలేదు. మందులు పోసి పోసి విసిగి వైద్యులు కడచికిత్స యొకటి చెప్పిరి. కోఁతిగుండెకాయ నేయత్నముచేతనైన సంపాదించి దానిం బాలతో నాలుగుదినములు సాయంసమయమున సేవించుచు వచ్చిన రోగము నిశ్శేషమయి యీమె తిరుగ బ్రతుకఁగలదనియు, లేకున్న జీవితాశ వదలుకొనవలసిన దనియుఁ దెలియఁ జెప్పిరి. చెప్పినగాని వేడుకఁగాఁ గాఁపురములు గావు. మేము చెప్పవలసినది చెప్పితిమి. ఇంక నేపాట్లు పడి వానరహృదయమును తెచ్చి భార్యం బ్రతికించుకొనెదవో నీ యిష్టము." అనిన నంత నతఁడవ్విశ్లేషితుఁ డయి విచారగ్రస్తుఁ డయి యుండి, యేమియుం బాలుపోక యాలోచనాసముద్రంబున మునిఁగి పరిపరివిధంబులఁ జింతించి తల పంకించి, యెట్లును బోఁ తీఱదని నిశ్చయించి, వానికడ నొక్క మొదల్పు లేక కదలి చనుచు మార్గంబున నిట్లు చింతించెను. ఇట్టు భార్యను చూడఁ బోయిన వచ్చుడు ప్రాణముతోను బోవును; ప్రాణముతోను న్నది. వైద్యులో యసాధ్య మయిన యౌషధముం జెప్పిరి. సాధ్యమయ్యెడి నెట్లు దానిం బొలియించునంతటిపని పుట్టును. బలవర్ధనుండు దక్క నాకు మఱియొక్క కోఁతి యెక్కడ జిక్కును? వానర హృదయ మెత్తెఱంగునఁ దెత్తును? లేక యీయవస్థలో నున్న నన్ను తాంగి నెట్లు మందు వేయక బలవంతముగాఁ జంపుకో నేర్తును? భార్య నిమిత్తము మిత్రద్రోహము చేయుట తగ వగునా? కాదని యొప్పగించిన నిష్కారణముగాఁ బంగారువంటి కాఁపురము కూలి పోవు చున్నది. మిత్రవధంబు దురితంబులలో నెల్ల దురితంబు; జాయ తన కాయంబులో నర్ధం బగుటం జేసి యాలిం గోలుపోవుట యాత్మవధంబు కంటెను పాతకంబు. లోకములోఁ దన్ను మాలినధర్మము లేదు

గదా? సూక్ష్మదృష్టి న్విచారింప మిత్రుని ప్రాణంబులు గొని యైనం బ్రాణేశ్వరీప్రాణత్రాణంబు గావించి యిల్లు నిలువం బెట్టికొనుటయే యుచితము." అని కృతనిశ్చయుం డయి వడియడుగులు నడచి యంతటి పాపంబున కొడిగట్ట నొకపట్టున మనసొప్పక డోలాందోళనంబు నొందం గ్రమ్మఱం గొంతవడి విచారించుచు నిలువంబడి, కడకుం బాపనిశ్చయుండై, బంధనవధోద్యోగంబున నేగుదెంచిన చెలిం గాని గని యావనచరవల్లభుం డిట్లనియె. "మిత్రమా! చిత్ర మయ్యెడును. కళత్రముం జూడ వేడుక వడి గడియ క్రిందటనె చని యింతలోనే యేల తిరిగి వచ్చినాడవు? నీరాకకుం గారణంబు తెలుపుము." అనిన నానక్రంబు వక్రంబుగా నవ్వి యిట్లనియె. "నీచేత నన్నుఁబోత్తుండ నయి మందిరంబునకుంజని నాసుందరిం గని యనుందానందంబున నీవిచ్చిన స్వాదుఫలంబుల నొసంగిన నంతరంగంబునం బొంగి యాయంగన కొన్ని మెసంగి, వానిరుచి కచ్చెరువు వడి "యీఫలంబు లెక్కడ డివి? వీని నీకిచ్చిన పుణ్యాత్ముం డెవ్వండు? నీవిన్నాళ్లు నెక్కడ మసలితివి? చెప్పు" మనిన, నేనిట్లు చెప్పితిని 'తపతీనదితీరమునందు మేడిచెట్టుమీఁద బలవర్ధనుం డను తరుచరసత్తముం డొకండు కలండు. అతం డనింద్యచరితుండు; స్నేహపాత్రుండు; నాకుం బరమమిత్రుండు. ఆదయాళుని యాదరణంబున సమస్తము మఱచి యాతనికడ నపూర్వ సుఖం బనుభవించుచు నిందాఁక వదలి రాలేకుంటిని. ఆమహామహుండు నన్ను సాంత్వనవచనంబుల వీడుకొలుపి యమృతోపమానంబు లగు నీఫలంబుల నిచ్చి నీయొద్దకుం బుచ్చెను." అని నీ యుపకారకృత్యంబులు స్తుతిపాఠకుగతిం బొగడి నీసుగుణసంపదను సహస్రముఖంబులం గొని యాడితిని. నీచెలియ లాపలుకులు విని నన్నుం గినిసి 'ఓయి! కృతఘ్నుండా! సుహృత్తముం డైన యావనచరోత్తముని నీతోడం గూడ మన

భవనమునకుం గొని వచ్చి మనపాలిటివేలుపుం బోలెఁ బూజించి జన్మసాఫల్యంబు గాంచక యాచెట్టుమీఁద నొంటిం దిగ విడిచి వచ్చితివే! ఇప్పుడ పోయి యాకపికుల గ్రామణికి నా మ్రొక్కని మ్రొక్కి యిక్కడకుం దోడితెచ్చి మఱి నాతోడ మాటాడుము." అని పడతి నన్నిచటికిఁ బంపిన నిన్ను వెంటఁ బెట్టుకొని పోవచ్చితిని. నాప్రార్థనం బంగీకరించి వేగమ మదీయాగారంబునకు విచ్చేయుమా. పోదము!" అని యాకపటాత్ముండు మిథ్యావినయంబునఁ బలికిన నావానరవరుండు నెయ్యునిమాట కడ్డ మాడలేక యియ్యకొని యిట్లనియె: "క్రకచా! నాకు నీయిల్లు లాఁతియిల్లు కాదు; నీయాగారంబున కరుదెంచి నీవలని సత్కారంబులం బడయుటకు నాకేమియు నడ్డంకి లేదు. కాని, యొక్క ప్రతిబంధము మాత్రము కనఁబడుచున్నది. నేను వనచరుండనయ్యును నీవనంబులను చరియింపఁ గలను గాని మీ రుండు వనంబులఁ జరింపఁ జాలను. మీగృహంబున కెట్లు రాఁ గలుగుదునో చెప్పుము." అనిన మకరంబు కరంబును మింటివంకఁ జూచి యాలోచించి యిట్లనియె. "నే నంత విచారింపక నిన్నుఁ బిలుచుకొని పోఁదలఁచినాఁడను గాను. నాయిల్లు నీకు రా రాని చోటు గాదు. మేముండినది యీయేటిలంకలోని యొకసుందర మందిరము. దానిచుట్టుపట్టుల ఫలవృక్షము లనేకంబులు గలవు. ఆదీవిమానోజ్ఞకం బేమని చెప్పుదును? అది భూతలస్వర్గంబు నాఁ జూడ్కికి వేడ్క గొలుపుచుండును. నీవును మామందిరంబున సపర్య గొనుచు నిచ్చ వచ్చినప్పు డెల్ల నందు విహారంబు సలుపుచుండవచ్చును. మార్గంబున నీకొక్క యుపాయంబు గలుగకుండ నిన్ను నావీఁపుమీఁద నెక్కించుకొని యుపాయముగాఁ గొని పోయి మాయావాసంబుం జేర్చి నీచెలియ లత్యంతతాత్పర్యంబున

నావహించినశాకపాకంబులతోడి భక్ష్యంబుల నుపాయనంబు చేసెద. నీసోదరి మనరాక కెదురు చూచుచుండును. రమ్మా పోయెద మిత్రమా." అనిన మాటలు మాటాడక యాకీశలోకేశుండు నృత్తావతీర్ణుం డయి క్రకచునివీఁపునందూఁకెను. దూఁకుటయె తడవుగా మకరంబు సుకరంబుగా వానరంబును వెన్నున నిడుకొని చనుచుఁ డెన్నునఁ దనలోఁ దానిట్లు వలుకఁ జొచ్చెను. "అయ్యయొ! ఎంతదారుణకర్మంబు గావింపఁ జూచుచున్నాఁడను! ఒక్కఁ యాఁడుదాని నిమిత్తము మిత్రముం దోరించి ఘోరపాతకంబు కట్టుకోవలసి వచ్చెఁగా! ఇఁక నేదుర్గతికిఁ బోదునో యెఱుంగను. ననువంటిదుష్టాత్ములెందైన నుందురే! దైవమా! నే నేమినిందలపాలు గావలయునో" అని యాగెలుంగున ననుకొనుచు ఖిన్నహృదయుండై చనుచుండఁ గపివరుం డించుక గ్రహించి, "మిత్రుఁడా! ఇప్పుడు నీమోముజాడఁ జూడ నొండొకవిధంబుగా దోఁచుచున్నది. నీయందు ముందున్న యుత్సాహంబు గానరాదు. చిత్తంబు విచారాయత్తం బయి తత్తఱించు చున్నట్లు కనుపట్టు చున్నది. దేహములాధివ్యాధిజరాన్వితములు; గృహమున నాసహోదరి సేమమున నున్నది గదా!" యనెను. క్రకచుండు పలుకులఁ దడఁబాటు పడుచు 'నీ చెల్లెలు కొంచెము వ్యాధిబాధిత యయి యున్న' దనెను. అంతటి యల్పరోగమునకా నీమొగ మింత చిన్నపోయినది! చీటికి మాటికిఁ దాలిమి దిగ నాడుట మగవాడి గాదు గదా యని బలవర్ధనుండు వలికెను. 'ప్రబల వ్యాధిపీడిత యయియే యున్న' దని క్రకచుండు సందేహించుచుఁ బలికెను. అంత సశ్రుమిశ్రితాత్ముం డయి వానరాధ్యక్షుండు; 'వైద్యులం బిలిపించి వేగిరము దివ్యౌషధప్రయోగము చేయించినావు కావా!' యని యడిగెను. 'వమి

మాయరోగ మెఱుఁగను; వైద్యు లెంతమంది యెన్నిమందులను వేసినను గుణ మియ్యలేదు — నిన్నట్లు వీడ్కొని పోయి చూచునప్పటికి నీచెలియలు యమయాతన పడుచున్నది; నాకుం జూడ నీ రోగము కుదిరి జీవించుటయె కష్టముగాఁ దోఁచుచున్నది' అని క్రకచుఁడు బదులు చెప్పెను. విని వనచరుఁడు 'ఇది యేమి? మిత్రుఁడా! ఇంత వెఱ్ఱిపని చేసితివి! ఇంట భార్య యిట్టియవస్థయం దుండఁగా మందును మాకును విచారింపక యొంటి న్విడిచి మిత్రుని యొద్దకు రాఁ జిత్త మెట్లొప్పెను? విందునకుం బిలువ నోరెట్లాడెను?' అని మందలించెను. 'ఘనవైద్యులు కొందఱు కోఁతిగుండెకాయతో మం దీయవలెనని చెప్పుచున్నారు. అందునిమిత్తమయి వచ్చితి' నని యాక్రకచుండు శోకవ్యాకులితహృదయుం డగుకతంబున మఱి పోయి తనగుట్టుబయలఁ బెట్టెను. ఆమాట విన్నతోడనె ప్రాణములు గలఁగఁ బాఱి మేను చెమర్పఁ గొంతవడి యామర్కటంబు దిగ్భ్రాంతినొంది యుండి యింతలో డెందంబుకుందు డిందు పఱచికొని "అయ్యో! ఖర్వాటుఁడు సూర్యాతపమునకు సహింపలేక తాళవృక్షచ్ఛాయకుం బోవఁ దాఁటిపండు పడి తల పగిలినట్టు దైవోపహతుం డగువాఁ డెందుఁ బోయినను నాపదలు వెంట వచ్చును గదా! అడవిని విడిచి మృగసంచారము సహితము లేని సముద్రతీరముం జేరియు, మృత్యుముఖప్రవిష్టుండ నైతిఁ గదా' యని వగచుచుఁ దచ్చికోల్బిరంబున నిట్లనియె: "క్రకచా! యెంతపిచ్చిపని చేసితివి! వానరహృదయంబు కొఱకు వచ్చినవాఁడ వామాట సించుక మిత్రునిచెవిని వేయవలదా? ముందె చెప్పిన ముదమి గదరి యుంట న్నోయలేక మడిచెట్టునం దవిలించి యుంచిన నాగుండెకాయ నిప్పుడు తూడెఁ గొనిపోయె నిత్తును గదా! నీమనోగతంబు నెయ్యునికడ న్నుడువఁగూడమిచే పని చెడఁబఱచితివి.

అట్టి నీవు నీకళత్రమునకు శత్రుఁడవుగాక మిత్రుఁడ వే? మన కింత వఱకు నడిచిన దంతయు వృథా త్రిప్పట యయ్యెను. అయిన నేమి? శీఘ్రముగ మరలి మేడిపండ్ల కరుదెమ్ము. గుండెకాయం గొనివత్తము.” అను మాయమాటలు నమ్మి మకర మావానరమ్మును గ్రమ్మఱ మేడికడకుం గొని తెచ్చి విడిచెను. ఇట్టు ప్రాణములు దక్కె నని యామర్కట మొక్కవడి భూరుహంబు నెక్కి వెక్కిరించుచు, హృదయమును లేదు గిదయమును లేదు పో పొమ్మని క్రకచుని గద్దించెను. అది చూచి మొసలి మోసముం దెలిసికొని యేవలనను మోస మెట్టిదో యెఱుఁగని నన్నును నీముసలికోఁతి యిట్టె మోసపుచ్చెఁగా యని వగచుచుండఁ బ్లవంగ మిట్లనియె. “నీవు ప్రసాదపురస్సరముగా నెన్నెన్నియో యుపచారవాక్యంబులు పలికి నిటలతటఘటితకాంజలివై నీయింటికి రమ్మని దేవురించుటం జేసి, పాపపుమామాటమి నోరునొక్క రానన లేక మోస పోయితిని గాక నన్ను బ్రతారింప నీతర మగునే? ఓరి మూఢాత్మా? మాటదాఁటకవచ్చి చేపడిన వాఁడే తప్పించుకొనిపోయెనుగదా యని సంతాపంబునొందక యీపాటి నీదారిం బొమ్ము. ఒకకూర్మముచేత నక్క యంతటిది మోసపోయినది. ఇక నీవనంగా నెంతవాఁడవు? వినవలతువే నాకథఁ జెప్పెద వినుము.”

కర్ణాటకదేశమునందుఁ గావేరియను నదియొక్కటి ప్రవహించుచుండును. సాగరసంగమునకు సమీపంబునఁ దత్తీరంబున నొక్క వటమహీరుహము గలదు. ఒకనాఁటిమధ్యాహ్న సమయంబున నొక కమఠంబు జలంబులు వెడలి వచ్చి యచ్చెట్టునీడను సుఖముగా నిద్రించుచుండెను. అప్పుడు తత్ప్రాంతకాంతారంబున నుండు ఫేరవం బొక్కటి యాయేట నీరువట్టు మాన్పుకొనం జనుదెంచి తీయనిపాని

యంబు లాప్యాయనంబుగఁ బానంబు చేసి యాసమీపపాదపచ్ఛాయం బవళించి యున్న తాఁబేలుం గాంచి పరమసంతోషంబున మెల్ల మెల్లఁగాఁ దారుణుం బఱతెంచి యేమఱుపాటున దానివీఁపుమీఁదఁ దనపాదంబు నూఁది త్రొక్కెను. అంత నాతాఁబేలు మేలుకని కీ లెఱింగి కాలుసుం గేలుసుం దటాలున ముడుచుకొని తల పొట్టలో నిముడుచుకొని కదలకుండెను. క్షుధార్తం బగుమృగధూర్తంబును బదంబున దాని నదిమి పట్టి యిట్టట్టు పొరలించుచుఁ గోఱలు మొఱకలు వాఱఁ గొఱుకుచుఁ గూర్మంబు మర్మంబులు భేదింపఁజాలక చాలసేపు విడిచిపోవను మనసు రాక క్రిందనుమీఁదనుం బడుచుండెను. అక్కరణి నది మిక్కిలి చిక్కులు పడుచుండ నకూర్మం బెక్కరణి నైన నీముక్కడినక్కను దక్కువెట్టి ప్రాణంబులు దక్కించుకొనెదఁ గాకని తలఁచి యించుక యాలోచించి మాయ యచ్చ్వడ నిట్లనియె. "ఓజంబుకోత్తమా! తత్త్వం బెఱుంగంజాలక యేల యీలాగున వృథాప్రయాసంబు పడియెదవు? నీవీకైవడి వేయేఁడులు కొఱికినను నాయొడలు నీకుఁ గొఱుకుడు పడఁగలదే? నీవేవిధంబునను నను వధించి యాపోవ నామాంసంబు మెసవక యువలఁ బోవని తలపోసి యీమనగడ పయి నాసను గోసి యనాయాసమరణంబు నొంద నిశ్చయించుకొన్నాఁడను. విషములోనిబ్రదుకు; మాకెప్పుడును మృత్యువు శిరసుపై నాడుచుండును. కాఁబట్టి యాఁకొన్న మహానుభావునకు నీకొక్కచక్కనియుపాయం బుపదేశించెదను. వినుము: నన్నుఁ గ్రన్ననం గొనిపోయి నీరంబులం జేర్చి కొంతతడ వందు నాననిచ్చిన, నామేను వెన్నవలె మెత్తనయి నిమిషములో నీచిత్తమువచ్చినట్లగును. అప్పుడు కడుపార నామాంసంబుతో సుఖపారణ చేసి నీవలసినచోటికిఁ బోవచ్చును. అట్లు చేయుము." అనిన గోమాయువును మాయావాగుత

జిక్కుకొని యక్కపటవచనంబులు వేదవచనంబులని నమ్మి యదియు కార్య మ్మనుకొని యాఁటేటిని డేలుపోయి జలంబులం బడవైచియుఁ, గొంత మెలఁకువ గలిగి పట్టు విడువక గట్టిగాఁ దనముంగాళ్లు దాని వీఁపున నొ్త్తిపి పండ్లయూటలు ద్రావుచు దానిమీఁదనె కన్నిడి ముహూర్తమాత్రంబు నిలిచి మరలఁ గొటికి చూచి దానిబొగును పండ్లకు సాధ్యముగాకున్నఁ గమఠంబున కిట్లనియె: "తడ వాయెను: నిన్ను జలంబుల నిడి యొడలు మెత్తపడినఁ గడువడిం గుడిచి నడవ వలెనని కాచుకొని యున్నాఁడను. ఏవేళకును నీమేను నానుజాడ గానరాకున్నది. ఏమి చెప్పెదవు?" అనినఁ గచ్ఛపం బిట్లనియె: "మిత్రుఁడా! నీవు నావచనంబులయందు గుఱి యుంచక వెన్నుమీఁద రెండుపాదములును దిట్టముగాఁ బెట్టియున్నవాఁడవు. నీరంట వలను పడకుండ వెన్నునకెల్ల సరిపోవ దారుణముగాఁ జరణంబుల నిలిపి యుండ, నామే నెట్లు నానఁగలదు? నీకోరిక యెట్లీడేఱఁ గలదు? ఇందు నాదోసంబు వీసంబును లేదు. నోటికనిచేత నీవే యింతతడవు నవనమ్మిక పడి చెడితివి. అయిన నిప్పు డేమాయెను? ఇంకనైన నామాట నమ్మి వెన్నుమీఁదిపాదంబు లెత్తి క్షణమాత్రము చేరువం గూరుచుండి చూచుచుండుము. ఇప్పుడ పులకండంబులఁ బోలునా పల ఖండంబులతో విం దారగించి యనాయాసంబుగాఁ బోవచ్చును." అనిన నా సృగాలంబు కూర్మంబువాక్ప్రచయంబులు నిశ్చయంబులుగా నగచి తదీయోపదిష్టప్రకారంబున వెన్ను వయి నిడియున్న యడుగు దోయిని మెల్లఁగాఁ దీసెను. దీసినతోడనే ప్రాణంబుల దక్కించుకొని యక్కమఠంబు శరవేగమునం బఱచి లోతునీళ్ళం బడియెను.

అని చెప్పి యామర్కటము మఱియు నిట్లనియె. "ఛీఛీ! మకశాధమా! మోసములకెల్ల నిధి యగువంచకమే యిటు వంచింపఁ

బడఁగా, నీవంటిపుట్టుగ్రుడ్డు మోసపోవుట యొక యక్క-జమా! చాలుఁ జాలు, నీతోడ మైత్రి చేసినందునకు ఫలము తోడనే కలిగి నది. ఇంక నీమైత్రిని నీయొద్దనె యుంచుకొమ్ము. లోకవిఖ్యాతసత్వుండ నయ్యు దైవవంచనచేత రాజ్యంబు గోలుపోయి త్రాణ చెడి రిపులతోఁ బడలేక కళత్రప్రముఖజన్యసుఖవిముఖుండనై లేచివచ్చి నిలువ నీడయుఁ ద్రాగ నీరును గానక యేకాకినై యడవులు పట్టి తిరిగి తిరిగి కడ కీవృక్షంబుఁ జేరి స్వచ్ఛందాహారంబున నుదరపూరణంబు గావించుకొనుచుఁ గులగోత్రనామంబులు దాఁచుకొని యిన్నటివాఁక కాలము గడుపుచుండి, నీపెద్దతనంబు చూచి బుద్ధి భ్రమసి మిత్ర వంచకుఁడవని తెలియంజాలక నీతోడిసఖత్వం బంగీకరించితిని. నీవును పాపాత్ములా లైన నీభార్య దుర్బోధచేతఁ జెడుబుద్ధి పుట్టి, కుటిలోపాయంబున నన్ను మట్టుపెట్టఁ దలఁచి, మాయింట విం దారగింతువు గాని ర మ్మని నచ్చికబుచ్చిక లాడిన నేనామర్మ మెఱుంగక నీమంది రమ్మునకుఁ దిరమ్ముగాఁ దల దాఁచుకొన నిశ్చయించుకొఁడ నయి నితాంత సంతోషంబున బయలుదేఱి మధ్యేమార్గంబున నాకారవికారాదులచే భవదీయం బగుమనోవ్యవసాయం బూహించి పూర్వపుణ్యవశంబున నీయుపాయంబు తోఁచఁబట్టె బ్రతికి, పులి నాకి విడిచినవానిఁగా భావించుకొను చున్నాఁడను. ఆఁడువారు మంచి యెఱుఁగరు; పెద్ద లెఱుఁగరు; పట్టినపట్టు సాధించుకొనఁ జూతురు. నీవు నాతోడి చెలిమింజేసి యిల్లు పట్టుకున్న నన్నేలాగున నైనఁ జంపింపఁ దలఁచి యిది యంతయు నీభార్య పన్నిన పన్నుగడ యయి యుండును. దేహములు బుద్బుదప్రతిమంబులు; పరువము ఫేనవద్భృశంబు; సంపదలు తటిచ్చంచలంబులు; అలంకారంబులు భిత్తిచిత్రంబులు; దారపుత్రాదులా శ్మశానగమనులుగాని యా

పయిని వచ్చువారు కారు; ధర్మ మొక్కటియే తోడ వచ్చి తన్నుఁ గాచునది. అట్లయ్యును నీవు తగవును ధర్మంబును గలపోయక పక్షపాతి యగు తనువును నమ్ముకొని కీర్తిశరీరము న్విడిచి నిత్యం బగు నపఖ్యాతి గడియించుకొంటివి. ప్రాణాధికుఁ డగు నప పుత్రుని నే యిట్లు చేసిన పరమసాహసికునకు నీకు నితరులు తృణకణంబులు. మీఁద నీ వేమిగతిఁ బోవువాఁడవో! నీయట్టిమిత్రద్రోహిం జూచు చున్న నఘం బొదవును. ఇఁక నీవు నాముందఱ నిలిచి నన్నుఁ గన లింపక, వేవేగ నీయింటిత్రోవఁ బట్టి పొమ్ము" అని వాని మొగమును జూడక దూరనాడి, నిరుత్తరుం జేసి యామోసగాని నక్కడనుండి సాగనంపెను. క్రకచుండును నిష్ప్రభాంగుఁడై దిక్కులను చూచుచు దోయిడిచేతుల న్మగిడి నిజనివాసంబునకుం జనియెను.

కాఁబట్టి మోసముచే నెట్టిపని నైన సాధింపవచ్చును. నాయుం దనుగ్రహించి మీరందఱు నాకొక్క సాహాయ్యమును మాత్రము చేయుఁడు. మీరందఱును ముందుగాఁ బోయి బ్రాహ్మణుఁడు చను మార్గమునందు దూరదూరముల నిలిచి, అతఁడు మీసమీపమున నుండి పోవునప్పుడు 'విప్రోత్తమా! కటికుక్క నేల కొనిపోవు చున్నా' వని ప్రశ్న చేయుఁడు. ఇంతమాత్రము మీరు తోడు పడితి రా, మిగిలినకార్యమును నేను జక్కఁ బెట్టెదను. అని యావృద్ధవంచకుఁడు పలికెను. మంచి దని యాపనికి సమ్మతించి, తక్కినవా రందఱును బ్రాహ్మణున కగపడకుండఁ జని యాతఁడు వచ్చుదారిలో నందందుఁ గూరుచుండి, యాతనిరాకం బ్రతీక్షించుచుండిరి. ఇంతలో బ్రాహ్మణుఁడును మేకపోతు నెత్తుకొని, మొదటివంచకుఁ డున్న తావునుండి పోవుచుండెను. అప్పుడు వాఁడు "అయ్యా! మీరు చూడఁ బోయిన బ్రాహ్మణోత్తములుగా నున్నారు. ఈకటికుక్క నేల ముట్టుకొని తీసి

కొని పోవుచున్నారు?" అని యడిగెను. అందున బ్రాహ్మణుని నేత్రాంతంబులం గెంపు గదుర, ఛీ ఛీ! త్రాగుఁబోతా! దురాగత భావములు ప్రేలకుము. నే నధ్వరార్థము కొనిపోవుచున్న యీపావిత్ర మయిన ఛాగము నపవిత్ర మయిన శునకముగాఁ బలుక నీకు నోరెట్లు వచ్చినది? పో పో" మ్మని, యామాటలను బత్త్యము చేయక తన త్రోవం బోవుచుండెను. మఱి నాలు గడుఁగులు సాగినతరువాత రెండవధూర్తుఁ డెదురువచ్చి మస్తకన్యస్తహస్తుఁ డయి నమస్కరించి, బ్రాహ్మణునివంకఁ జూచి, "స్వామీ! మీరు సర్వజ్ఞులం దెలిసిన వారు గదా? ఈనల్లకుక్కం నెత్తు లేక ముట్టుకొనుచున్నారే" అని పలికి పోయెను. అందున బ్రాహ్మణుండు హృదయములో నించుక సందేహించి, వానిమాటకు మాఱు చెప్పఁ బోకం గొనిపోవుచుండెను. ఇంతలో మూఁడవవాఁ డెదురుపడి, "ఇది యేమి; బాపఁడా! ఇంత యక్ర మమునకు లోఁబడినావు. నీవెత్తినది బ్రాహ్మణజన్మము గదా! అట్లు య్యూనం గులశీలముల నేటఁ గలిపి లోకులెల్ల నవ్వఁ బట్టపగలు రాజవీథిం బడి యీయపవిత్ర మయిన పేపి నెచటికిఁ గొనిపోయె దవు? ఈరాజ్య మేమిపాపము చేసెనో కాని కులాచార ధర్మములు నిర్మూలములయి పోవుచున్నవి." అని వదరెను. అంత నాయనంతా సురుండు మతివికలత్వంబు నొంద శంకా మగ్నుండయి, "ఒకరు కారిద్దఱు గారు; కన్నవారెల్లరు దీనిని పేపి యనుచున్నారు. నాకొక వేళ మతిభ్రమ జనియింపఁ బోలు" నని చింతించుచు, ఉల్ల ముఖ్యల లాగున నూఁగ నిటునటుఁ జనఁ దోఁచక యనుమానించుచు నిలు చుండెను. మొదటినుండియు బ్రాహ్మణు నెడఁ బాయక వెంబడించి వచ్చుచున్న యాశృద్ధవంచకుఁడు, తనప్రయత్నము ఫలోన్ముఖము నకు వచ్చెఁగదా యని సంతోషించి, బ్రాహ్మణునకు వినఁబడునట్లు

గాఁ జేయుచున్న తోఁడు దొంగతో నిట్లనియె. "పాప మీ ముగ్ధ బ్రాహ్మణుని వెఱ్ఱివానిఁ జేసి యెవ్వరో యిట్లు కుక్క నొకదాని గట్టి పెట్టిరి. చూచితివా యీతనిదురవస్థ!'' అని, విప్రుని యకార్యకరణమునకు వ్యసన పడునట్లు పలికి పక పక నవ్వెను. బ్రాహ్మణుఁడా మాటలు విని, యిందఱేక వాక్యముగాఁ జెప్పిన దబద్ధము కానేరదని నిశ్చయించి, తన ప్రమాదమునకు లోపల నొచ్చుకొనుచు యజనఛాగము నచటనే విడిచి పెట్టి, మరల వెనుకకుం బోయి ధూర్తలందఱుఁ గొలంకు కెలంకునఁ జేరి నవ్వఁ దటాకములో స్నానము చేసి శుచియై తడిబట్టలతో నింటికిఁ బోయి, పాపనివారణార్థము గాయత్రి జపించుకొనుచుండెను. ధూర్తు లామేకపోతుం గొనిపోయి, చంపుకొని తినిరి.

అని మేఘవర్ణుండు చెప్పిన విని, చిత్రవర్ణుండు మఱియు నిట్లనియె "చిరకాలము శత్రువులతోఁ గలసి యుండుట యెంతో ప్రాణాంతకముగ నుండును అట్టి స్థితిలో, నీవంత కాలము హిరణ్యగర్భునివీట నిర్భయముగా నుండఁ గలుగుట చూడ నత్యద్భుతముగా నున్నది. శత్రుమధ్యమునఁ జిరకాలము నీ వెట్లు గుండె గుదిరి యున్నవాఁడవో తెలుపుము.'' అనిన, మేఘవర్ణుండు సవినయంబుగా నిట్లనియె. "స్వామీ! కార్యార్థి యయి యున్నవాఁడు స్వప్రయోజనమును ముఖ్యముగాఁ జూచుకొని యెవ్వ రెన్ని బాధలు పెట్టిన నోర్చుకొని శత్రువును స్కంధమున వహించి మోచి యైన స్వకార్యము నుద్ధరించుకొనును. పూర్వ మొక వృద్ధసర్పము తన కార్యము నిమిత్తము కప్పలను మూఁపువయిం బెట్టుకొని మోసి, కడపటఁ దనమనోరథ మీడేర్చుకొన లేదా? దేవర కాకథఁ జెప్పెదను చిత్తగింపుఁడు.

కాంచీపురసమీపంబున నుండుజీర్ణోద్యానంబునఁ బడవుల నుండి మందవిషుఁడను విషధరవల్లభుఁ డొకఁడు వాసము చేయుచుండును. ఆతఁ డొక్కనాఁ డహర్ముఖంబున నాహారాన్వేషణార్థంబు సంచారంబు వెడలి యొక్కచోట భేకకలకలంబులు మిన్ను ముట్ట గంభీరజలంబుల నలరారుసరోవరంబు పొడగాంచి యందుఁ బ్రవేశించి యామండూకంబుల నెల్ల భక్షించుమార్గము దొరకక, కొండొకవడి చింతించి యొక్కయుపాయం బూహించి తత్తీరంబున నేలపైఁ ఫణంబు వాల్చి వ్యాధిగ్రస్తుసవిధంబున మూల్గుచుఁ బడి యుండెను. అది చూచి జలపాదుం డనుమండూకస్వామి చేర వచ్చి యిట్లనియె: "ఓ నాగకులావతంసమా! నీవు తలఁచుకొన్న మహాబలునంతి వాఁడయిన నొక్కగుక్కను వాత వేసికోఁగలవు అట్టి నీ విత్తఱిఁ గప్పలు కుప్పతిప్పలుగా మ్రోల దుముకులాడుచున్నను భక్షింప నొల్లక, ప్రాణములు కంటికొలుకులలోఁ బెట్టుకొని వచ్చి పడియుండుట యెంతయు వింతగా నున్నది. ఇందులకుఁ గతం బెఱింగింపు" మనినఁ గాకోదరం బిట్లనియె: "నాకుఁ బ్రాపించినదుర్దశ మాతోడ నేమని చెప్పుకొందునయ్యా! నే నివఱ కెన్నఁడును బొట్టకొఱకుఁ బరులను దేహి యని యాచించినవాఁడను గాను. నేఁటికాలమునకు నాకు మీవంటివారి ననుసరించి పొట్ట పోసికొనవలసినదినములు వచ్చినవి. నే నేల? ఇఁక ముందు మీ రనుగ్రహించి భోజన మిడిన భుజింప వలసినవాఁడను, లేకున్నఁ బస్తుండ వలసినవాఁడను, నయినాఁడను. నిన్నటిదిన మర్ధరాత్రంబున నే నాహారేచ్ఛం ద్రిమ్మరుచుండ, నొకభూసురకుమారుఁ డాత్రోవను జనుచు దురదృష్టవశమున నాతలమీఁద నడుగు వైచెను. అయ్యవమానమును సహింపలేక నేనును బుస్సుమని విషాగ్ని నుమియుచుఁ దత్క్షణంబ యావిప్రనందనుని గాలొడిసి కఱచితిని. ఆకాటు తిని విప్రార్భ

కుండు భరయాతిరేకంబున గృహంబులోనికి బోయిం తంద్రికంతయుం దెలిసి పులుకపులుకున నేడ్చుచు విష మెక్కి మూర్ఛిల్లి నోర నురుం గులు గ్రక్కుచు నేలం బడి తెప్పలు దేలవైచెను. బ్రాహ్మణుడును గొడుకుం బోడలమీఁదనిడుకొని యస్తోక శోకమగ్నుం డయి పరిపరివిధ ముల విలపింపం జొచ్చెను. అప్పు డాతని బాంధవులు పలు దెఱంగుల దుఃఖశోషణంబు లగుభాషణంబుల నాతనికి ధైర్యము చెప్పి మరలింప, అయర్ధరాత్రపువేళం జిమ్మచీకటిలో నురిమీఁద వెన్కకు నీడ్చు పాదములతోం బోయి విషవైద్యునిం బిలుచుకొనివచ్చి యాచిన్న వానిని నీఁడు మీాపాఁడు గాని మాపాఁడు కాఁడని వారిపాదముల మీాఁదం బడవైచి, తదనుగ్రహంబున విషముక్తుఁడయి లేచి కూర్చున్న కొడుకును జూచి యంతరంగంబు హర్షోత్తరంగంబయిన 'వీఁడు మాాడు పెట్టిన చెట్టువి జీవనము ఇచ్చినయాఘనుని వేనోళ్ళంబొగడి వీడుకొలిపి, నామిాఁదియాగ్రహం బుడుగక యాబ్రాహ్మణుఁడు న న్నుద్దేశించి యిట్లనియె: "ఓపన్నగమా! పున్నమచందమామనొ బోలునీ యర్భకుని మోమును చూచి, దయ పుట్టక నిర్హేతుకముగాం గాటు వేయ నీకు నోరెట్లాడెను! సదా రంధ్రాన్వేషణమే పనిగాం గుటిలగతిన్వర్తించు పాపజాతికి ని కెట్లు దయ పుట్టును! నిష్కారణము గా విప్రబాలకుం గఱచినయాదురితంబు నీ దేహ మెల్లం జుట్టుకొని, నీయహంకారపంక మింతకున ట్లింతవరకును నీ కాహారముగా నున్నభేకముల నీతలను మోపించి తయామతి నవి యొసంగిన యాహారము నే నీచేతం గుడి పించుం గావుత' మని రోషావేశంబున ఘోరశాపంబిచ్చెను. పాముల శాపముల నే మందును! ఆశాపాక్షరంబు లశనిపాతంబువోలె నాకర్ణం బులం జాడి హృదయ భేదనంబు గావింప, నాయొడలు నావశము గాక కాళ్ళు లేనివానివలెం గదల లేక మెల్లమెల్లంగాం బ్రాఁకుచు

మీకృప నాశ్రయింప వచ్చితిని. దైవోపహతుండ నయి మీపాలఁ బడినసన్నుఁ జేయి విడువక, మీవాహనముఁగాఁ జేకొని యాహార దానంబు చేయుచు రక్షింపు చుండిన, నెప్పుడును మీపాదములకొలువు సేయు చుందును." అనుడు జలపాదుం డుప్పొంగి యారోహణకౌతూ హలంబు తన్నవివేకిం జేయ దుష్టోరగంబు మాయావాగురం దగులు కొని దానియునుకువ కీకొనియెను. అంత నమ్మందవిషుండును జల పాదుని నిజభోగమున స్వహించి, కొండొకవడి చిత్రప్రచారంబున నిండు నందుం ద్రిప్పి లేనిబడలిక తెచ్చుకొని రోఁజుచుఁ దల వ్రేల వైచి యూరకుండెను. జలపాదుం డంతయుఁ జూచి, నీవేల యిట్లు నడవఁజాల కున్నావని యడిగెను. మందవిషుండు: "స్వామీ! నిన్నటి నుండి కబళమాత్రం బయిన నాహారంబు లభింపమింజేసి, శుష్కోప వాసంబున న్వాఁడుచు జవసత్వంబు లుడిగి జీవచ్ఛవంబనై యున్న వాఁడను. కటికియాఁకట నకనకం బడునాకిప్పు డాహారంబు దయ చేసినంగాక, వాహనకృత్యం బెట్లు నిర్వహింపఁ గలుగుదును? కడుపు నిండినమీఁదట మఱి నాచిత్రపదక్రమంబు దేవర చిత్తగింప వలయు." అనిన, నావాక్యంబులు నిజమ్ములని నమ్మి, యంతరంగంబు కరఁగిన వాఁడయి జలపాదుం డిట్లనియె: "ఓభుజంగపుంగవా! నే నొక్క మాట చెప్పెదను వినుము. మధ్యమధ్య నీవు నన్నడుగవలసిన పనిలేదు. కడుపుఁజిచ్చు దరికొనునప్పుడెల్ల వలసినన్ని మండూకంబుల భక్షింప నొక్కసారిగా నీకిదె యాజ్ఞ యొసఁగినాఁడను. ప్రతిదినంబును నీయిచ్చ వచ్చినన్నిటిఁ గొన వచ్చును. ఇప్పుడు పోయి యభీప్సితంబుగ నాహా రంబు గైకొనివచ్చి, మరల వాహనకార్యంబునం బ్రవర్తిల్లుము." అనిన మహాప్రసాదం బని జలమధ్యంబునం బ్రవేశించి, కఱవు దీఱఁ జిఱుకప్పలఁ గొన్నిటిఁ గిఱుకు రన మ్రింగి జఠరానలం బార్చుకొని

మండూకరాజు నెదుర నిలిచెను. ఈప్రకారము యథేచ్ఛను బ్రతిదిన మును వలసినన్నిటిని దిగ మ్రింగుచుఁ, గొలుత సన్నగాండ్రను బిదప బలవంతులను దదనంతరము మంత్రులనుగా దిన క్రమమున జలపా దావ శేషంబుగా హ్రదంబు నిర్మండూకంబు గావించి, కట్టకడపట నాకప్పల ఱేనిని సహితము కూయిడం బట్టికొని మీనమాంసం బాహ్యాశనంబుగ మెక్కి, యిప్పటికి నాప్రతినసమాప్తి యయ్యెఁగా యని సంతోషించుచు, ఆకొలను వెడలి యొండొక చోటికిం జనియెను.

నేనును మందవిషునిచందంబున నే యవమానంబున కోర్చు కొని, ప్రతిపక్ష కార్యవిఘాతం బొనరించి స్వకార్య ముద్ధరించితి. బగ్గున మండుదవానలంబు వృక్షాగ్రంబులం గాల్చి విడుచుం గాని, వానిని నిర్మూలము గావింపఁ జాలదు; శైత్యశీల మృదువైన నదీ జలంబు తటస్థితవసుమతీజంబుల మూలంబులతోడఁ బెల్లగించును. కావునఁ బట్టి మంచిమాటలతో సాధింప నచ్చునవిని బలాత్కారమునఁ బనే నైన సాధింపరాదు. అయినను హిరణ్యగర్భుఁడు సంధికిం దగినవాఁ డనియె నామతము. అని చెప్పి మేఘవర్ణుఁడు మిన్నకుండెను

అంత మంత్రి దూరదర్శి చిత్రవర్ణునివంకఁ దిరిగి యిట్లనియె. "దేవా! సర్వవిధంబుల నిప్పుడు హిరణ్యగర్భునితో సంధి చేసికొని యాతని రాజ్యంబున నాతనినె యథాపూర్వముగా నిలుపుట శ్రేయ స్కరము. మొన్న సేనముఖుఁ గర్పూరద్వీపమున నుండి యొకబకంబు సింహళద్వీపాధినాథుం డగు మహాబలునికడకుం బంపఁబడియె నని చారులవలన నేఁటి యుదయమున నె విన్నాఁడను. విచారించి చూడ హిరణ్యగర్భుం డచ్చటికి దూత నంపుట, మనతో యుద్ధము చేయ సారసరాజును సహాయుంబు వేఁడుటకై యుండును. మన యుత్సాహము

నిజమయ్యెనేని, మహాబలుండను బూర్వ మొకసారి మనచే నవమానితుం డయి యున్నవాఁడె కావున మహాసంతోషముతో హిరణ్యగర్భునకుఁ దోడుపడు ననుటకు సందియము లేదు. వారిరువురుం గలిసికొని మనమీఁద దండు వెడలుట పొసంగునేని, ప్రస్తుతస్థితిని బట్టి విచారింప మనము వారిని గెలువఁ గలుగుట దుర్ఘటము. కాఁబట్టి హిరణ్యగర్భునితో సంధి చేసికొనుటయె యుత్తమపక్ష మని నాకుఁ దోఁచుచున్నది."

అనిన మందహాససుందరాననుం డయి చిత్రవర్ణుం డిట్లనియె. "హిరణ్యగర్భుఁ డెప్పు డాల మిచ్చి మనచేఁ బరాజితుఁ డయ్యెనో యప్పుడె రాజ్యాధికారపూజ్యతం గోలుపోయి మనకు సేవక ప్రాయుఁ డయ్యెను. అట్టివానిం బూజించి తెచ్చి మరల రాజ్యపీఠంబునం బ్రతిష్ఠింప వలసినంత యక్కఱ మన కిప్పు డేమి కలిగినది? అంత కలిగి నప్పుడు పోలినట్లు చూచుకొందము. 'ఈనఁ గాచి, పొలమును నక్కలకుఁ బెట్టినట్లు,' బాహుబలాధిక్యంబు పేరిమిని గష్ట పడి రణంబునం గెలుచుకొన్న రాజ్యంబును ఫలకాలంబున నొరునిపాలు సేయ నేల? ఈవిషయమున నక్రమముగాఁ బూనుకొని మహాబలుండు మనమీఁద ధ్వజ మెత్తినను నెత్తనిమ్ము. నాప్రతాపాలనంబు వేఁడిమి నాతఁ డిం కొకసారి బాగుగఁ జవి చూచెడుంగాక!" అనుచుండ నొకశుకంబు రోఁజుచుఁ గొలువుఁగూటంబుదిక్కునకుం బఱతెంచుచు దూరమున నుండి "దేవా! సింహళద్వీపరా జనేకానీకంబులతోడ న్వెడలి వచ్చి మనపట్టణ మాక్రమింప నూరిబయల న్విడియుచున్నాఁడు." అని కేక వేసెను. రా జావాక్యము విని యులికిపడి 'యేమి యేమి' యని యాత్రముతో నడిగెను. కొలువువారును ససంభ్రమలైరి. అంతఁ జిలుకయు సమీపమునకు వచ్చి రాజుదిక్కు మొగము చేసి నమస్క-

రించి "దేవా! సింహళద్వీపరాజగు మహాబలుఁ డాకస్మికముగాఁ గొప్ప కారణ మేమియు లేకయె మనమీఁద దండు వెడలివచ్చి, తనసేనల న్నగరంబుపజ్జగడ న్విడియించుచున్నాఁడు. అతండు మనరాజధాని న్సమీపించువఱకును, మనవారి కెవ్వరికి నాతని రాక తెలియదయ్యెను. వారిం జూచి యిప్పుడుమాగికాపలివారలు రణసంభ్రమంబునం బరిభ్రమించుచున్నవారు. నేను ఫలంబులం దేగ వనంబునకుం జని ఫలంబులుకోయుచుఁ దొలుదొలుత నొక్కవృక్షాగ్రమునుండి దూరమునమిన్నును మన్నును నేకము సేయుచు లేచినధూళిం బొడగాంచితిని; డోలాందోళితమానసుండనయి దాని కారణంబు నూహించుచుండ నింతలో గూఁతవేటుదూరమ్మున సైన్యకలకలంబు వినవచ్చె; పదంపడి బారులుతీరి మనప్రోలి కెసంజనుదెంచుపక్షివారంబులనాలోకించితిని; తదనంతరము పురోయాయి యయివచ్చినయొక బకంబు వలన నది మనపై నాక్రమింప వచ్చినసారసాధ్యక్షుని సైన్య మగుటం దెలిసికొని, దేవర కాసమాచారమును నివేదింప వాయువేగమునం బఱతెంచితిని.' అని మరలఁ జెప్పెను.

అప్పు డమ్మయూరరాజు రౌద్రరసమూర్తియై లేచి, కొలువు కలయంజూచి యిట్లనియె — "దూరదర్శీ! నిన్ననో మొన్ననో కదా మహాబలుండు మనమీఁద దాడి వెడలి వచ్చి బవగంబునం బరాభవంబు నొంది సేనల నేలపాలు చేసికొని తాను మాత్రము ప్రాణంబులతో నవులఁ బడి నిజదేశముం జొచ్చినవాఁడు. దానిసంతను నింతలోనే మఱచి తాను నొకమానిసి ననుకొని ప్రబలత్వదుర్బలత్వంబులు తలంపక తగరువచ్చి కొండను దాఁకినట్లు మరల మనమీఁద నే మొగంబున వచ్చి దండు వెడలినాఁడు? చూచితివా యాతనికండకావరము? మన మిప్పుడపోయి యీమత్తునిజన్యంబు చేసి సన్నై

న్యంబుగా యమపురి కతిథిం గావింతము. ఆవార్యశౌర్యధుర్యుండై నగునాముందఱఁ దృణకల్పుఁ డగునీపక్షి యెంతటివాఁడు? ఈతని సైన్య మెంత? మున్ముందు యీవచ్చినవీరవారంబు నెల్ల ఫేరవంబుల కాహారంబు గావించి వచ్చి, పిదప సింహళద్వీపమునకుం గూడ దాడి వెడలి యీసారి తప్పక యాతనిరాజధానిం గూఁకటివేళ్ళతోఁ బెల్లగించి పేరు లేకుండ నేలమట్టము గావింతము." అనిన సవినయంబుగా మంత్రి యిట్లనియె.

"ఇన్నాళ్ళవలెఁ గాదు. మొన్నటిపోరునఁ బేరు గలవారు పలువురంతరించుటం జేసి మనసైన్య మిప్పుడు శూరశూన్యమై యున్నది. కామచూడుండు పోయినతరువాత మనసేనలస్థితిగతుల నెఱిఁగి నడపి కార్యావసరంబున ధైర్యంబును శౌర్యంబును బాహువీర్యంబును మెఱయించి దళవాయితనంబు పూన సమర్థుం డగునాహవమహావిచక్షణుఁ డొక్కఁడును నాకంటికిం గనఁబడకున్నాఁడు. అందుచే మన సైనికనికరంబులు బహునాయకత్వంబు గలిగి యున్నవి. ఎల్లకాలంబును సాహసంబు సాగిరాదు. శత్రు వొకప్పుడు లోఁబడినవాఁడె కదా యని తలంపం బనిలేదు; శిఖిశిఖాతప్తం బగుజలంబె పొంగివడి యాయగ్నిం జల్లార్చుచుండుట లోకధర్మము. శకటగతచక్రంబు తెఱంగునఁ గాలగతులం గ్రిందు మీఁదును మీఁదు గ్రిందును నగుచుండును. కరనిహతకందుకంబునకుం బోలె భూమిపయిం బడినదేహధారుల కందఱకును బడుచుండుటయు లేచుచుండుటయు నైసర్గికము. నేనింతదూరము చెప్పుట నాప్రాణములు వంచించి కాదు. శరదంబుం బోలె ఘనగర్జితము చేయుటవలనం గార్య మెప్పుడును గానేరదు: మహాత్ములు సావధానముగా సాధకబాధకమ్ముల స్వమంత్రిముఖంబునఁ జక్కఁగా నాలోచించి, యర్థానర్థంబుల నూహించి,

మతి కార్యనిర్వాహకున్ జేయుదురు. రాజు తానెంత బలవంతుఁ [illegible] వాదము పెట్టుకొనక [illegible] పెట్టుకొని నేని, నిశ్చయముగా [illegible] నొందును. సర్పమెంత బలవంత మయ్యెను, చలిచీమలచేతఁ జిక్కి యుక్కడఁచుండఁ మనము చూచు చుండలేదా? [illegible] విరోధముగా [illegible] జూచినచో దేవర యిప్పుడు [illegible] కార్యా [illegible] చేసికొని యొక పనిఁ [illegible] జంపు కొని [illegible] బళ్ళ త్తప్పక [illegible].

గౌడదేశమునందలి యొక యగ్రహారమున దేవశర్మ యను పేరు గల బ్రాహ్మణుఁ డగు విప్రుఁ డొకఁడు గలఁడు. అతనికిఁ గొంతకాలము సంతానము లేనికొఱఁత యొక్కటియే కొఱఁతగ లేక యుండెను. అతనిభార్య యగు యజ్ఞసేని సంతానము లేనిదయి, పుత్రులం గని పెంచు తల్లియైనానేఁడుపులం గని ముచ్చట పడును, బిడ్డలనిమిత్తము దొంగలని వేషములు వేసికొను వారినెల్లఁ గాళ్ళుఁ గడుపులుం బట్టుకొని యాశ్రయించి వారిచే తేళ్ళు వెల్లంకులు గట్టించుకొనుచు, రాయి గన్న దానికి గుడి గన్న గుడికి మ్రొక్కుచు, ఎవ్వఁ రేతీర్థము పేరు చెప్పిన నచ్చటికిఁ బోయి మునిఁగి వచ్చుచు, లోకములో లేనినోములు వ్రతములు పట్టుచుండును. ఇట్లు కొంతకాలము గడచినపిమ్మట, నా యంతి యీశ్వరానుగ్రహమువలన, గర్భవతియై యొక్కపుత్రకుం గనియెను. లేక లేక కలిగినసంతాన మగుటంజేసి, తల్లిదండ్రు లాబిడ్డ వానిని బొమ్మమీఁదికాలు నేలఁ బెట్టనీక ప్రాణములకంటె నెక్కుడుగా గారాబమునఁ బెంచుకొను చుండిరి. ఒకనాఁ డాబిడ్డను

లిచ్చి నిదుర పుచ్చి, యుయ్యాలలోఁ బండఁబెట్టి ముంగిసను గావలి యుంచి యాజ్ఞసేని పొరుగువీధి నున్న తనపురోహితునింటికిఁ బోయెను. నాఁడు పర్వదిన మగుటంజేసి రాజుదగ్గరనుండి సువర్ణాశ్రాద్ధదాన మిచ్చుటకొఱకయి యుత్తమబ్రాహ్మణున కాహ్వానము వచ్చెను. సహజ దరిద్రుఁ డయిన యాశుద్ధశ్రోత్రియుఁ డప్పుడు చిట్టు చింతించెను. "రాక రాక నేటికాలమునకు భూపతికి నాయందు దయగలిగినట్లు వచ్చె, సాహిత్యపరు లనేకు లుండఁగ వారిం గాదని నాకే దాన మియ్యఁ దలఁచి వర్తమాన మంపెను. నన్ను భాగ్యవంతునిఁ జేయవలె నను తలంపుతో నేలిక పిలువనంపినపుడే, నాపాలిటి యదృష్టదేవత సముద్రమునకీయసందర్భము తెచ్చిపెట్టినది. ఇంకేమి పుట్టినయింటనుండి నాభార్య వచ్చు టెప్పుడు? నేఁ బోయి దానము పట్టు టెప్పుడు? రాకున్న నేమి పోవును నన్ను నింపాలఁ గంటికి రెప్పవలెనుండి కాపాడుకొనుచున్న పిల్లవానికడం గాపుండువారు లేరు; పోక మానిన నన్ను భూపాలుఁ డాదానము నన్యుల కిచ్చివేయును. నాకొక్కయుపాయము కనుపట్టుచున్నది. బహుదినములనుండి కన్నబిడ్డవలెఁ బెంచుచున్న నకులమున్నదిగదా? ఈపెంపుడుముంగిస నాయిల్లుపట్టికి రక్షకముంచి కదిలిపోయి దానమును స్వీకరించి యింటనున్నటె పరుగెత్తుకొని వచ్చెదను." అని నిశ్చయించి, ముంగిసకు సంకేతముగాఁ జెప్పి యాబిడ్డకునకుఁ గావలి పెట్టి, రాజమందిరమునకుం బోయెను. దాని మునిమిత్తి మేగిన రెండుగడియలకు బ్రాహ్మణునకు శరీర మక్కటికటియె. రాజమందిరమున నుండెను గాని చిత్తమంతయు నింటిమీఁదను గొమారునిమీఁదనే యుండెను. ఇంతలో నొకకృష్ణసర్పము మిదెమీఁదనుండి యుయ్యాలదెసకుఁ బ్రాఁకుచు పోవుచున్న పాముమీఁదికి బ్రాఁకి వచ్చుచుండెను. దానిని

మింగఁబోవ చూచి యెక్కియెగు రెగిరి మెడఁబట్టుకొని కొఱికి ముక్కలు చేసి క్రిందఁ బడ వైచెను. అంత నాబ్రాహ్మణుఁడును రాచనగరం గాసువీసములు గ్రహించి, కొడుకుమీఁదిప్రేమ తన్నుఁ ద్వరపెట్ట నేలమీఁద పదములు మోపక డోలాయమాన మానసుం డయి మహావేగముతో వచ్చుచుండెను. బభ్రువుసుం దన స్వామియడుగులచప్పుడు విని, పాము నెత్తు రంటికొన్న నోటితో మూర్ధము పొడుగున రక్తబిందువులు జాఱ వీథిగుమ్మముదగ్గఱ కెదు రేగి, సంతోషముతో నాబాపనికాళ్ళప్రేళ్ళం బడి పెనఁగఁ జొచ్చెను. రక్తసిక్తముఖం బగునకులంబును జూచి గుండెలు తటతటఁ గొట్టు కొన, ధృతివిపరీతచేతస్కుం డయి యాబాపఁడు తనకొమారుని నీ యా నకులంబు చంపి వచ్చెనని యెంచుకొని, పెంచిన విశ్వాసమయిన లేక నాముప్పుఁ బట్టి నెత్తురుఁ గందు నెట్లు గఱచితి వని దురహంకారంబున చేత నున్న దుడ్డుకఱ్ఱ హస్తమున నంకించి నకులమును మోఁదెను. ఆమోఁదు శిరంబునం దగుల గ్రుడ్లు వెడలఁ బెట్టి, నేలం బడి విలవిలఁ దన్నుకొనుచు నొక్కపెద్దయుఱుపు ఱఱచి నకులము ప్రాణము విడిచెను. అట్లాముంగియునుఱుఁ గొని యాభూసురుఁడు నందనుని కయి ప్రలాపించుచు లోనికిం జని తొట్టిమంచంబునఁ జెక్కుచెమర్పకుండ నిదురించుచున్న బాలకునిఁ గని, ప్రమోదమానమానసుం డయి, పదంపడి డోలాసమీపంబున ఖండఖండములు అయి పడి యున్న నల్లత్రాఁచును జూచి చోద్యపడి, కలయావు తెలిసికొని శోకోద్రేకమ్మున నురమ్మును శిరమ్మును హస్తతలమ్మున మోఁదుకొనుచు నెందు నెవ్వరికిఁ గలుగని కలుషము తన కొదవెంగా యని పెద్దతడవు రోదనము చేయఁ దొడఁగెను. కాబట్టి యేకార్యమును సావకాశముగా విమర్శింపక తొందరపడి చేయరాదు.

అని దూరదర్శి చెప్పిన విని యించుక యనుమానించి, శిఖండి ప్రకారంబు నిట్లనియె. 'మంత్రివరా! నీవిప్పుడు చెప్పిన దంతయు నాచరణీయముగనే కానవచ్చుచున్నది. కాని శత్రు వొక్కఁడు మనపట్టణముమీఁద దండు వెడలి వచ్చి దాని నాక్రమింప నుపక్రమించు చుండఁగా దీర్ఘాలోచన చేసి కార్యనిశ్చయంబు చేయవలయు నని జాగు చేయు చుండుట పాడిగాఁ గనుపట్టదు. మన యాలోచన కుదురు నప్పటికిఁ బురము దొద్ద పోవచ్చును. కాఁబట్టి ముందుగా నేరీతి నయిన నాతనిం బాఱఁదోలు సాధనము చూచుట ముఖ్యకర్తవ్యము. ఇప్పుడు వచ్చినయాపదను దొలఁగించుకొన్నతరువాత హిరణ్యగర్భుని సంగతి చూచుకొందము. నాకుంజూడ వీరవారంబుం గూరుచుకొని పోయి వైరిం దారసించి పౌరుషంబు నెఱపుటకన్న వైరవారణంబునకుం దగినయుపాయం బన్యం బున్నట్టు కనుపట్టదు. అయినను నీబుద్ధిప్రచారంబునకు గోచరమయిన దేమయినం గలిగినఁ దెలుపుము. ఆలోచించి సర్వసమ్మత మయిన పక్షము నవలంబింతము. అనిన దాక్షాయ్యనాయకుం డిట్లనియె.

"మనము హిరణ్యగర్భునితోడం బోరి గెలుపు గొన్నవార మయ్యును, మన గెలుపు పోక గెలు పని సంతోషింప రాదు. ఏల యనిన—మనపాలం గల యోధవారంబులోఁ బేరు గలవారు పెక్కండ్రాలము చేసి స్వర్గస్థు లయిరి; ఉన్నవారిలోను బలువురు కాయంబుల నిండ గాయంబులు గలవా రయి పోరికిం బనికి రానివా రయిరి. ఇట్టి యశక్తులను వెంటఁ బెట్టుకొని పోయి, మేమే శూరుల మని సాహసంబున వైరిం దలపడుదు మేని మనవారు శరీరంబు కాన పడక తామోపినంతవట్టు పోరాడినను దుదను బరాభవంబు నిశ్చయము. ఈ మహాబలుం డిప్పుడు మనమీఁద దాడి వెడలుట, హిరణ్యగర్భుని

ముంగిస చూచి యొక్కుమొగు రెగిరి మెడపట్టుకొని కొఱికి ముక్కలు చేసి క్రిందఁ బడ వైచెను. అంత నాబ్రాహ్మణుఁడును రాచనగరం గానుపీసములు గ్రహించి, కొడుకుమీఁది ప్రేమ తన్నుఁ ద్వరపెట్ట నేలమీఁద మడమలు మోపక డోలాయమాన మానసుం డయి మహావేగముతో వచ్చుచుండెను. బభ్రువునం దన స్వామియడుగులచప్పుడు విని, పాము నెత్తు రంటికొన్న నోటితో మార్గము పొడుగున రక్తబిందువులు జాఱ వీధిగుమ్మముదగ్గఱ కెదురేగి, సంతోషముతో నాబాపనికాళ్ళవ్రేళ్ళం బడి పెనఁగఁ జొచ్చెను. రక్తవిలిప్తముఖం బగునకులంబును జూచి గుండెలు తటతటఁ గొట్టుకొన, భీతిపరీతచేతస్కుం డయి యాపాఱుఁడు తనకొమారునినె యానకులంబు చంపి వచ్చెనని యెంచుకొని, పెంచిన విశ్వాసమయిన లేక నాముద్దుఁ బట్టి నెత్తురుఁగందు నట్లు గఱిచితి వని దురహంకారంబున చేరువ నున్న దుడ్డుఃఱ్ఱను హస్తమున నంకించి నకులమును మోఁదెను. ఆమోఁదు శిరంబునం దగుల గ్రుడ్లు వెడలఁ బెట్టి, నేలం బడి విలవిలఁ దన్నుకొనుచు నొక్కపెద్దయఱ పఱచి నకులము ప్రాణము విడిచెను. అట్లాముంగియునుఱుఁ గొని యాభూసురుఁడు నందనుని కయి ప్రలాపించుచు లోనికిం జని తలిమంబునఁ జెక్కుచెమర్పకుండ నిదురించుచున్న బాలకునిఁ గని, ప్రమోదమానమానసుం డయి, పదంపడి [illegible]లాసమీపంబున ఖండఖండము లయి పడి యున్న నల్లత్రాఁచును జూచి చోద్యపడి, కలరూపు తెలిసికొని శోకోద్రేకమ్మున నురమ్మును శిరమ్మును హస్తతలమ్మును మోఁదుకొనుచు నెందు నెవ్వరికిఁ గలుగని కలుషము తన కొదవెంగా యని పెద్దతడవు రోదనము చేయఁ దొడఁగెను. కాఁబట్టి యేకార్యమును సావకాశముగా విమర్శింపక త్వరపడి చేయరాదు.

అని దూరదర్శి చెప్పిన విని యించుక యనుమానించి, శిఖండి ప్రకారంబు నిట్లనియె. 'మంత్రివరా! నీవిప్పుడు చెప్పిన దంతయు నాదరణీయముగనే కానవచ్చుచున్నది. కాని శత్రు వొక్కఁడు మనపట్టణముమీఁద దండు వెడలి వచ్చి దాని నాక్రమింప నుపక్రమించు చుండఁగా దీర్ఘాలోచన చేసి కార్యనిశ్చయంబు చేయవలయు నని జాగు చేయు చుండుట పాడిగాఁ గనుపట్టదు. మన యాలోచన తుదుదు సప్పటికిఁ బురము దొద్ద పోవచ్చును. కాఁబట్టి ముందుగా నేరీతి నయిన నాతనిం బాఱఁదోలు సాధనము చూచుట ముఖ్యకర్తవ్యము. ఇప్పుడు వచ్చినయాపదను దొలఁగించుకొన్నతరువాత హిరణ్యగర్భుని సంగతి చూచుకొందము. నాకుంజూడ వీరవారంబుం గూరుచుకొని పోయి వైరిం దారసించి పౌరుషంబు నెఱపుటకన్న వైరవారణంబునకుం దగినయుపాయం బన్యం బున్నట్టు కనుపట్టదు. అయినను నీబుద్ధిప్రచారంబునకు గోచరమయిన దేమయినం గలిగినఁ దెలుపుము. ఆలోచించి సర్వసమ్మత మయిన పక్షము నవలంబింతము.' అనిన దాక్షాయ్యనాయకుం డిట్లనియె.

"మనము హిరణ్యగర్భునితోడం బోరి గెలుపు కొన్నవార మయ్యును, మన గెలు పొక గెలు పని సంతోషింప రాదు. ఏల యనిన—మనపాలం గల యోధవారంబులోఁ బేరు గలవారు పెక్కండ్రాలము చేసి స్వర్గస్థు లయిరి; ఉన్నవారిలోను బలువురు కాయంబుల నిండ గాయంబులు గలవా రయి పోరికిం బనికి రానివా రయిరి. ఇట్టి యశక్తులను వెంటఁ బెట్టుకొని పోయి, మేమే శూరుల మని సాహసంబున వైరిం దలపడుదు మేని మనవారు శరీరంబు కాన పడక పోపినంతవట్టు పోరాడినను దుదను బరాభవంబు నిశ్చయము. ఈ మహాబలుం డిప్పుడు మనమీఁద దాడి వెడలుట, హిరణ్యగర్భుని

మంత్రి యైన సర్వజ్ఞుని ప్రేరణము చేతం గాని స్వబుద్ధిచేతం గాదు. తనతోంటి విరోధంబు సాధింపఁ గోరువాఁడు [illegible]ద్దేశంబును దానికిం గొంత తోడుపడి యుండవలెను. అయినను దనకు మాత్ర మనోరథం బీడేఱు నేని శత్రులను [illegible] గలవాఁ డగుట [illegible]. [illegible] సమాధాన పఱుచుకొనుట [illegible] చేయుటయె [illegible] సేయు నయిన కార్యము. కాఁబట్టి [illegible] మనమాత యరుగవలయును; అట్లరుగుదూత కార్యసంఘటనం బొనర్చుకొని మరల మనల [illegible] లోపలనె [illegible] దక్షిణాల వలన నొకటి పుట్టకుండ నీతిజ్ఞుండు [illegible] రాయబారిఁ బంపుదము. ఇట్లు చేసిన సంధి యనుకూలముగా నుండును." అనిన రాజును నౌనని యొప్పుకొనియెను. అప్పుడే రా[illegible]ంబున మంత్రి యరుణముఖుని రప్పించి మహాబలునితోడం బలుక వలయు పలుకుల నెల్లం దేటపడఁ గఱపి, కార్యంబు [illegible] వంచిన, నాతండును వినయావేశంబునం జని నగరంబు నలుకడ నొక్క [illegible]ంబున నున్న స్కంధావారంబుం దఱిసి, [illegible] దనవచ్చిన కార్యంబు చెప్పి మెల్ల సైనికులును మూఁకలు గట్టి [illegible] చుండఁ దన్మధ్యంబున నొక్కచోట [illegible] సమీపంబున లతాగృహంబున వసియించి యున్న మహాబలునిం ద్వారపాలకుల వెంబడిం బోయి సందర్శించి నమస్కరించి, యాతనియాజ్ఞానుసారముగా సమీపంబున గూరుచుండి చేతులు జోడించి యిట్లనియె.

"దేవా! జంబూద్వీపాధినాథు లగు చిత్రవర్ణ మహారాజుల వారు శాంతముగ దేవరవారితోడ నాడుమన్న మాటలు విన్నవించెద; అవధానముతోఁ జిత్తగింపుఁడు. ఇరుగు పొరుగుల దేశముల [illegible] మధ్య

మనము మనలో నిట్లు దుర్మిత్రంబు వాటించి మానవధర్మమును మఱచి లోకులు [illegible] క్షిత [illegible] చుండుట యుచితము గాదు. మన స్వామిత్వంబు పెద్దని సోదరభావంబు గూర్చి యుండుదు మేని, మన స్త్రీలోకము లొక్కట నెత్తి వచ్చినవొ కలహ వ్యసనలఁ దేటి చూడఁ గలవే? పూర్వమే పెద్దాలి దేశములనో మన మనసులలోఁ క్రోధాగ్ని పొడచూపిన [illegible] ప్రజ్వరిల్లి యుద్ధరూప మానం బయి స్నేహ[illegible] గొందఱ దహించి యిప్పటి కాఱినది; ఇంక [illegible] మనదోషము మన మనస్సులఁ [illegible] యుభయులకును క్షేమకరము గాదు. [illegible] మనమనోవ్యవస్థ [illegible] నవలంబించి [illegible] మనుట మాయభిమతము. [illegible] హిరణ్యగర్భుఁడు మన కిరువురకుఁ బ్రాణమిత్రుఁడు [illegible] అతని రాజ్యం బాతని కిచ్చితి మని తెల్పి, మనతోడ సంధ్యంబు నెఱప నాతనినడుగ నేఁడే దూతను బంపు చున్నారము.”

అని చెప్పి యూరకున్నఁ మహాబలుండును గొంతవడి చింతించి, తనబలంబులు మార్గాయాసంబునం బడలి యుంటఁజేసియుఁ దనవచ్చిన కార్యం బనుకూలముగా ముగియుచివ్వా ములు తానఁబడు చుంటం జేసియు సంధిచేసికొనుటయే యిప్పటికుచిత మని నిశ్చయించి, పూర్వ వైరంబు మాని సంధి కియ్యకొనియెను. అప్పుడు మహాబలచిత్రవర్ణు లకుఁ గపాలసంధి యయ్యెను.

తరువాతఁ జిత్రవర్ణుండు తనమంత్రితో నాలోచించి, యుచిత గతిని హిరణ్యగర్భునిపేర నొకలేఖ వ్రాసి, తల్లేఖం గొని పోయి హంసస్వామితో యుక్తక్రమంబున సంభాషించి కార్యంబు పొందు

వఱుచుకొని రా వరుణముఖుండె తగినవాఁడని యెంచి, అతనినె పయి నంబుచేసి క్రమ్మఱఁ గర్పూరద్వీపంబునకుఁ బంపి యాతనిపునరాగ మనంబున కెదురు చూచుచు దినము లెన్ను చుండెను. అతండును, గతిపయప్రయాణంబులఁ గప్పూరపుదీవిం జేరి, రాజధానిం బ్రవేశించి, ముందుగా మంత్రిసందర్శనంబు చేసి నిజాగమనకారణంబు తెలిపి, యాతండు తన్నుఁ వెంటఁ బెట్టుకొని పోవ హిరణ్యగర్భుని సహాస్య వాసంబుఁ జొచ్చి, యచ్చట నాప్తవర్గంబుతో నిష్టకథాప్రసంగంబులఁ గాలక్షేపంబు చేయుచున్న హంసాధ్యక్షుని వీక్షించి, నమస్కార పూర్వకంబుగాఁ దన్ను జోహారించుకొని, మితహితోక్తుల నిట్లనియె. "జంబూద్వీపాధినాథుండు చిత్రవర్ణుండు దేవర సుగుణసంపదను బలువురు ప్రశంసింపఁ బూర్ణమనంబుతో నాకర్ణించి, దేవరతోడి మైత్రి నపేక్షించి నన్నిటకుం బుత్తెంచెను. నేఁడు మొదలుకొని యథాపూర్వముగా దేవరవారు కర్పూరద్వీపరాజ్యాధికారంబు మరల వహించి, లోకోత్తరముగాఁ బ్రజాపాలనంబు గావించుచు మయూరస్వామి తోడి సౌహార్దసౌఖ్యం బనుభవింప నర్హులు," అని లేఖం జేతి కిచ్చెను. దానిం బుచ్చుకొని హిరణ్యగర్భుండు మంత్రితో నాలోచించి తగిన ప్రత్యుత్తరంబు వ్రాసి ధవళాంగునిచేత నిచ్చి, 'నీవీ వరుణ ముఖునితోడ జంబూద్వీపంబున కరిగి చిత్రవర్ణుని సందర్శించి యర్హ సంభాషణంబుల నాతని నలరించి యిరాజా బిచ్చి రమ్మని యానతి రొసంగి, యరుణముఖుని సత్కారంబుల గారవించి చెప్పవలయు పలుకు లెల్లం జెప్పి, వీడుకొలిపెను.

అంత ధవళాంగుండును వరుణముఖుండును బయలు వెడలి, సరససంభాషణంబుల మార్గాయాసంబు వీసంబును గాన రాకుండ నడచి, కతిపయదినంబులకు జంబూద్వీపంబు చేరి చిత్రవర్ణుండు నిండు

కొలువు వుండి యుండ నాతనిపాదసందర్శనంబు చేసికొని, సమాచారంబు సమస్తంబును నివేదించి, కృతకృత్యు లయిరి. మహారాజును మంత్రియు శత్రు కార్యంబు సాధించుకొని చిత్రవర్ణుని మన్ననఁ బడసి, పరమానందభరితుండయి సైన్యసమేతంబుగా నిజదేశంబునకుం జనియెను. నాఁడు మొదలుకొని మహాబలచిత్రవర్ణహిరణ్యగర్భు లన్యోన్యమైత్రిం బొదలుచుఁ, బరస్పరక్షేమలాభంబులఁ బత్రికాముఖంబులఁ దెలిసికొనుచుఁ జిరకాలంబు సుఖముగా రాజ్యపాలనంబు గావించిరి.

అని విష్ణుశర్మ సంధితంత్రమును ససాకల్యముగా వచియించి, మీరును సర్వసర్వంసహాపతులతోను సంధి గావించుకొని, ఐకమత్యంబు పెంపున సకలసౌఖ్యంబుల ననుభవింపుఁడనిన, రాజపుత్రు లెంతయు సంతసించి 'దేవరమూలమున నజ్ఞానాంధకారంబునుండి వెలువడి జ్ఞానభాను సందర్శింపఁ గంటి మని విష్ణుశర్మను నుతియించిరి. అంత సనయు లయిన నృపతనయులఁ దనవెంటఁ దోడ్కొని పోయి, సుదర్శనున కర్పించి, విష్ణుశర్మ యాతనిచే సకలసన్మానంబులం బొంది, యొకయగ్రహారము బహుమానంబు వడసెను.

సంధితంత్రము, సంపూర్ణము.
